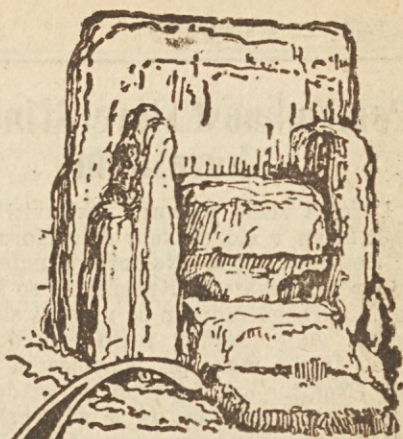

Koroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:
za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

kronika

Leto III.

Celovec, 23. maja 1947

Številka 22

Čisti računi

Nedvomno je, da je eden glavnih vzrokov nerazumevanja med Slovenci in Nemci na Koroškem vprašanje koroškega šolstva. Po dolgotrajnem oklevanju in posvetovanju je izdala koroška deželna vlada uredbo o dvojezičnih šolah, s katero je hotela vsaj za nekaj časa odstraniti spor o šolstvu. Ne mogli bi reči, da je bila uredba, ki jo je leta 1945 izdala deželna vlada slaba za takratno stanje šolstva na Koroškem, kakor tudi ne bo nihče trdil, da je ta rešitev šolskega vprašanja za Koroško idealna.

Kakšne pravice pa daje uredba o dvojezični šoli Slovincem?

V odloku deželne vlade od novembra 1945 stoji: V južnem delu Koroške obstojajo dvojezične ljudske šole. Tukaj se bo vršil pouk v prvih treh letih načeloma le v materinem jeziku otrok, toda tudi drugi deželni jezik se bo poučeval že od šolskega začetka najmanj šest ur tedensko. V četrtem letu bo sledil prehod k nemškemu učnem jeziku, ki bo ostal do konca šolske dobe. Poleg tega pa bodo v četrtem šolskem letu štiri in nato tri ure tedensko poučevali slovenski jezik. Verski pouk se bo vršil izključno le v materinščini.

Da se ja nikomur ne bi storila krivica, sledi temu še dostavek, ki se glasi:

»V prvih treh razredih bo celotni pouk napol nemški in napol slovenski. (Tu ni mišljeno točno 50 %, temveč se je treba ozirati na sorazmerje med slovensko in nemško mladino). Tukaj se prišteva k jezikovnemu pouku tudi pouk realij, čitanje in pisanje.

Zelo važna določba za dvojezične šole je tudi ta, ki govori o učiteljstvu in vodstvih dvojezičnih šol:

Kot vodje dvojezičnih šol je treba postaviti učne moči, ki obvladajo slovenski jezik. Torej ne take, ki slovensko ne znajo, ali celo nočejo znati!!!

Uredba o dvojezičnih šolah ob koncu še dodaja, da naj število učencev v posameznih razredih ne presega števila 50.

*

Kdor šolski zakon le na hitro pregleda, vidi v njem veliko napako, ki se običajno izraža v škodo slovenščine. V zakonu ni namreč nikjer točno določeno, koliko ur tedensko je treba v posameznih razredih poučevati v slovenščini. Zaradi tega se neredko dogaja, da je na nekaterih šolah pouk slovenščine le nekaj zunanjega in le v toliki meri, da je zakonu zadoščeno, na drugi strani pa se tudi dogaja, da učitelji, ki jim je poučevanje slovenščine poverjeno, svoje naloge ne morejo izvrševati zaradi upraviteljev, ki jim nikakor ne gre v glavo, da bi se na njihovi šoli poučevala tudi slovenščina. Take šole postajajo podobne starim utrakvističnim šolam, ki so bile najuspešnejše pomembnejše slovenske mladine. Razumljivo je, da so Slovenci take šole odločno odklonili in da si jih danes ne žele.

*

Da bomo enkrat za vselej omejili nepotrebnost govoricenja o krivicah, ki jih dela Slovincem šola s tem, da na posameznih šolah zanemarjajo izvedbo uredbe o dvojezičnih šolah, bomo poizkusili nepristransko presoditi delo na posameznih šolah z dvojezičnim poukom. Ker je šola predvsem stvar staršev in naroda, bomo kritiko slovenskega pouka prinašali v časopisu. Cenjene bralce prosimo, da nam sporoče stanje slovenskega pouka na svojih šolah in nam tako pomagajo odstraniti napake, ki jih je na naših šolah še vse preveč. Čisti računi so pač dobri prijatelji, zato pomotimo s tem, kar je v škodo našemu narodu in mu ovira uživanje tistih pravic, ki mu jih celo zakon priznava.

Komisija za avstrijsko pogodbo na slepem tiru

Na tretji seji 15. maja pod predsedstvom francoskega zastopnika so se posvetovali o navodilih, katera je treba dati odboru strokovnjakov. Razlike v mnenjih med posameznimi zastopniki so se nekoliko zmanjšale.

Nato so 16. maja nadaljevali zasedanje pod predsedstvom britanskega zastopnika. Britanski in ameriški zastopniki so predložili nove predloge za osnutek, ki potrjujejo delovanje odbora strokovnjakov. Sovjetski zastopnik je izjavil, da potrebuje časa za proučevanje teh predlogov. Nato so sejo preložili na soboto 17. maja.

Kljub temu pa, da so dosedaj imeli že celo število sej, se doslej še niso mogli zediniti niti glede smernic za delovanje odbora strokovnjakov, ker tako ena kakor

druga delegacija odbora ne odstopi od svojih predlogov.

Po poročilih ameriške delegacije je moral odposlanec Joseph M. Dodge na seji 20. maja podati sledečo izjavo: »Že več kakor en teden je minul, odkar se je sestala izredna komisija in skoro štiri tedne je že, odkar je minula moskovska konferenca, kjer so vpoklicali zunanji ministri odbor strokovnjakov, da uvedejo posebno proučevanje člena 35 in tudi gotovih delov člena 42, a še vedno komisija ni pričela z dejanskim delom. Na prvi seji te komisije je predložil ameriški odposlanec splošna navodila za odbor strokovnjakov, po kateri naj bi se isti sestel že naslednjega dne in pričel z delom. Danes, ob sedmem zasedanju, pa se bavi komisija še

vedno z razpravljanjem o »konkretnih dejstvih« in uporabi istih.»

»Mislim,« je dejal Dodge, »da je vzrok temu to, da vztraja sovjetski odposlanec na svojem stališču, po katerem naj bi komisija omejila delovanje odbora strokovnjakov z omejitvijo delokroga istega, razen vprašanja nafte, katero predvsem zanima sovjetsko odposlanstvo. Sovjetska delegacija je komisiji tudi sporočila, da se še vedno posvetuje o dodatnih omejitvah, katere naj bi predpisali odboru strokovnjakov glede vprašanja nemške lastnine. Sovjetska delegacija vztraja pri tem, da se naj med tem časom pogajajo tudi o definiciji in izrazih, o katerih govorijo že skoro dve leti.

Ameriška delegacija se je potrudila, da ugotovi sovjetskemu stališču. Kljub temu pa gospod Novikov še vedno ne more predati odboru strokovnjakov drugega vprašanja v obravnavo kakor pa samo vprašanje nafte. Vztraja pri obravnavi členov 35 in 42, predno lahko zavzame stališče glede drugih vprašanj na isti način kakor glede vprašanja nafte. Ameriški odposlanec obžaluje to dejansko stanje in je pripravljen, da ugotovi gospodu Novikovu, razpravljati o členih 35 in 42, v kolikor spadajo isti v okvir odbora strokovnjakov.

na Arabce kakor na Jude. Moskovski dopisnik »Manchester Guardian« pravi dalje: Rusija se je do sedaj izogibala zavzeti stališče do priselitve Judov. Smatra se, da bo Rusija samo v skrajnem primeru podpisala delitev Palestine, ker bi taka rešitev med Arabci vzbudila vročo kri. Nekaj pa se zdi gotovo, da Rusija ne bo privolila v nič takega, kar bi arabske dežele močno prizadelo.

Skupen gospodarski svet za Nemčijo

V Berlinu so objavili podrobnosti ukrepov za skupno gospodarsko upravo britanskega in ameriškega zasedbenega pasu, o kateri je zunanji minister Bevin pretekli petek govoril v Spodnji zbornici. Predvsem je predviden gospodarski svet, ki je sestavljen iz nemških zastopnikov.

Zedinili so se v naslednjih točkah:

1. O uporabi britanskega in ameriškega fonda za obnovo nemške industrije in za pospeševanje nemškega načrta o uvozu in izvozu.

2. O izvršilnih ter zakonodajnih pravicah petero uradov v obeh zasedbenih pasovih, ki bodo imeli svoj sedež v Frankfurtu.

3. Načeloma so se zedinili o sestavi gospodarskega sveta. Gospodarski svet bodo tvorili delegati, katere bodo imenovali nemške deželne vlade.

Število zastopnikov, ki jih bodo imenovali, zavisí od števila prebivalstva posamezne dežele.

Razen tega nameravajo vzpostaviti osrednji upravni urad, kjer bo deloval po en zastopnik iz vsake dežele obeh zasedbenih pasov. Ta osrednja uprava bo dajala navodila, katera bo sklenil gospodarski svet, naprej drugim uradom v obeh pasovih.

Nek govornik ameriške vojaške vlade je izjavil, da Združene države in Velika Britanija želita, da bi Francija in Sovjetska zveza pristopili k gospodarskemu svetu ter tako pospešili obnovo Nemčije.

Bevin vztraja pri moskovski deklaraciji

Zunanji minister Bevin je izjavil 15. maja pri otvoritvi zunanjepolitične razprave v Spodnji zbornici, da bi zavlačenje mirovne pogodbe z Nemčijo obstoječe težave še povečalo. Če ne bo mogoče do prihodnje konference zunanjih ministrov, ki bo predvidoma novembra meseca v Londonu, ugodno rešiti vprašanj Nemčije in Avstrije, kakor tudi odnošajev med Vzhodom in Zahodom, tedaj ne more nihče v naprej reči, kakšna bo bodoča usoda sveta.

Bevin je dalje dejal, da se je pri pogajanjih v Berlinu posrečilo doseči skupno upravo britanskega in ameriškega zasedbenega pasu, od katere je pričakovati znatno olajšanje celotnega položaja.

K avstrijskem vprašanju je britanski zunanji minister izjavil sledeče:

»Upal sem, da bo prišlo v Moskvi do sporazuma glede pogodbe z Avstrijo. Takšen sporazum bi mnogo doprinesel k normalizaciji razmer v Podonavju in imel za posledico, da bi zasedbene sile izpraznile to ozemlje. Sporazum je izpodletel, ker so se pojavila nasprotna mnenja v vprašanju nemške imovine v Avstriji, ki pa jih ni bilo mogoče odstraniti. Po mojem mnenju bi nasprotovalo duhu in sestavi moskovske deklaracije, če bi vsi prenosi veljali za polnopravne, ki so bili leta 1938 na podlagi nacionalsocialističnih zakonov in po nacionalsocialističnih metodah izvedeni.

Bevin, ki je v Spodnji zbornici posamezno poročal o dosedanjih korakih za sestavo mirovne pogodbe z Nemčijo, je dalje izvajal:

Volitve v Nemčiji

Krščanska demokratska zveza je pri nedeljskih volitvah v deželni zbor v francoskem zasedbenem pasu Nemčije izšla kot najmočnejša stranka. Dobila je 982.913 glasov, to se pravi 56 % vseh glasov. Druga najmočnejša stranka so socialni demokrati, ki so dobili 571.433 glasov. Nato sledijo liberalci z 198.733 in komunisti z 159.703 glasovi.

Čeprav je izgledalo, da bo slab prehranjevalni položaj vodil do politične mlačnosti, se je udeležilo volitev 74 % volilnih upravičencev. Vendar je bilo oddanih 200 tisoč neveljavnih glasov. V vseh treh deželah zasedbenega pasu namreč v Württembergu, Badenju in Rheinpfalzu so krščanski demokrati najmočnejša stranka.

Razdelitev mandatov za deželni zbor v Rheinpfalzu je sledeči: 47 krščanskih demokratov, 34 social-demokratov, 8 komuni-

»Ustvaritev nove Nemčije bo zahtevala mnogo časa. Je to zapletena naloga in zahteva obnovo celotne Srednje Evrope.«

NOBENA POLICIJSKA DRŽAVA

»Najvažnejši cilj, ki ga moramo doseči, je preprečitev, da bi se Nemčija ponovno razvila v policijsko državo,« je dejal Bevin dalje. »Treba je preprečiti, da bi se ustvaril v Nemčiji volilni sistem, ki bi vodil do sistema ene stranke ali do kontrole ene same stranke.«

ODNOŠAJI S SOVJETSKO ZVEZO

Bevin je nato obravnaval vprašanje odnošajev Velike Britanije s Sovjetsko zvezo. Dejal je, da sta s Stalinom pretehtavala vprašanje revizije britansko-sovjetskega pakta in da je po njegovem mnenju v tem pogledu le nekaj storjenega. »Upam,« je dejal Bevin, »da nam bo možno, doseči soglasje, ki bo pojačalo vezi, ki nas povezujejo in na katerih bo treba zgraditi mirovne pogoje.«

V teku razgovorov v Spodnjem domu je prejšnji zun. minister Anthony Eden pričel govoriti o teritorialnih zahtevah Jugoslavije po delu Koroške in Štajerske.

Dalje je dejal Eden, da je spričo že doseženega napredka v pogajanjih zaradi Avstrije, težko prerokovati, kako bi učinkoval neuspeh pogajanj o avstrijski državni pogodbi. V tem slučaju bi prišli samo do sklepa, da si sovjetska vlada prizadeva, da bi iz razlogov, ki nimajo nič skupnega z Avstrijo, zavlačevala čim dalje vsako soglasje.

stov, 7 liberalcev in 4 člane socialne narodne zveze.

Tudi novo ustavo so sprejeli po glasovanju, ki se je vršilo istočasno, čeprav z zelo majhno večino, kot n. pr. v Rheinpfalzu. Tam je 579.000 volilcev volilo z ja in 514.370 z ne.

Celotni izid volitev je pokazal pojačanje levčarskih strank, kajti krščansko-demokratska zveza je imela povsod izgube od 5 do 8 %. Pridobili so predvsem socialisti.

Sovjeti o Palestini

Britanski radio prinaša poročilo moskovskega dopisnika »Manchester Guardian« po katerem je v ruskih političnih krogih vzbudila Gromikova izjava glede palestinskega vprašanja na skupščini Združenih narodov veliko zanimanje. Zlasti je bilo opaziti, da je Gromikov poskušal enakomerno razdeliti sovjetske simpatije tako

Pomembnost slovenščine na Koroškem

Po zemeljski obli

FRANCIJA

Deželna vlada poskuša uveljaviti v ljudskih solah v slovenskem delu Koroške tudi slovenski jezik. Namera je naletela na odpor pri nekaterih Nemcih, ki so še polni šovinističnega duha in še v vsaki slovenski besedi vidijo žalitev nemškega dostojanstva. In nič manj pri ponemčenih Slovencih (Nemčurjih), katerim so petdeset let sem trobili v ušesa, da je slovenski jezik samo neko potvorjeno narečje. Po prvi svetovni vojni so se Nemci postavili z vsem svojim znanjem za koristi svoje narodnosti. Zapazili so, da so v nevarnosti nemške manjšine po raznih krajih sveta in Nemčija se je odločno postavila za svoj »Auslandsdeutschum«. Tedaj — 1. 1932. — je izšla knjiga, ki kar temeljito znansstveno razpravlja o narodnem vprašanju pri manjšinskih narodih. Ta knjiga Grentrupova S. V. D. je seve pisana za Nemce, ali kar velja za Nemce, velja za vse druge, tudi za nas Slovence na Koroškem. Dokazuje (argumente) te knjige stavimo v sledečem tudi koroški Slovenci proti nasprotnim Nemcem in nemškutarjem. Naj vsakdo ta izvajanja skrbno prebere, da bo mogel odgovarjati tistim, ki nam še malenkosti narodnih pravic ne privoščijo.

MATERINŠČINA

Kdor hoče zagovarjati uporabo materinega jezika, mora kot predpogoj temu priznati spoštovanje do duševnih zmožnosti sosednih ljudi, spoštovanje osebnosti in bližnjega. Materin jezik ni obrtni izdelek, to je delovanje žive osebe, to je oblika, v kateri se nam oseba kaže. Govori nam lahko tudi gramofon ali radio, ali beseda, ki jo govori človek, je več vredna, zato jo je treba spoštovati. Švicarski predsednik Motta je pred leti izjavil, da je vsakogar sveta dolžnost, spoštovati vero, jezik in kulturo sosednega ljudstva.

Otrok ima pravico zahtevati, da se uči materinega jezika. Narava je vsakomur dala možnost, priučiti se nekega jezika, ki ga govorijo ljudje okoli njega. K temu je treba dodati še nagon: človek se hoče jezika učiti. Sv. Tomaž uči po Aristotelu: »Ko je človeku narava dala jezik in ker jezik hoče ljudi družiti v vsem, kar je koristno in škodljivo, pravično in krivično, sledi iz tega, da ljudi narava druži.« Papež Leon XIII. pravi, da je jezik najmočnejša vez, ki ljudi druži. Jezik pospešuje koristi posameznika in skupnosti, in zato ima otrok pravico, vstopiti v jezikovno skupnost. V otroku je nagon, da hoče govoriti. Ta nagon se pa razvije samo v stiku z ljudmi. Otrok išče svoj jezik v okolici, pri ljudeh, ki ga obdajajo, pri domačinih. Jezik otroka torej določujejo ljudje, na katere se naslanja. Otrok najprej živi v družini, pri materi. Potem pride v stik z rojaki in šele potem ga dosežejo državne postave in naredbe. Naravni razvoj vodi otroka v materin jezik in potem v jezik naroda, kateremu starši pripadajo. Če kje država jemlje otroke iz družin, prevrne s tem naravni red. Če šola deluje naravno, mora nadaljevati, kar so starši začeli. Otrok živi iz družine, govori in misli, kakor je slišal v družini. Učitelj bo uspešno deloval le tedaj, če nastopa in govori kakor družina. Kdor kake jezikovne skupine jemlje otroke in jih izročuje tujerodnim ljudem, uganja narodnostni in kulturni greh; on ne gradi izobrazbe, marveč jo podira. Otrok je po naravi upravičen, da dobi vzgojo v materinem jeziku. Kar pa je pravica otroka, je staršem dolžnost.

DOLŽNOST STARŠEV

Starši imajo naravno, versko in družabno dolžnost, skrbeti za otroke, da se duševno in telesno pravilno razvijajo. Otroci za svoj razvoj nujno potrebujejo besede, jezika. Ob besedi se razvije otroški duh, z besedami se otroku porodijo misli. Starši z besedo povedo otroku, kar mislijo in kar ukazujejo. Kjer starši in otroci govorijo isti jezik, bo otroški duh iz materinih besed zajemal duševno luč in hrano. Starši so dolžni otrokom izročiti jezik, ki ga oni govorijo. Narava gradi otroka podobnega po telesu staršem, jezik gradi sina in hčerko, da bosta govorila in mislila kakor oče in mati.

Kako pa potem tam, kjer v družini govorijo dva jezika? Takšnih slučajev bo na Koroškem precej. Nesmisel je pa, kar so trdili svojčas nemški politiki, da so naši otroci že od doma dvojezični in da se šola in cerkev zaradi tega kar lahko poslužujeta nemščine. Dva jezika bodo govorili v hiši, kjer je slovenski gospodar dobil iz nemške sosesčine nemško govorečo ženo. Nemec je za jezike manj zmožen kakor Slovenec; Nemka se slovenskega jezika težko ali sploh ne priuči, zato navadno Nemka v slovenski hiši govori nemško. K temu pride še nesmiselno naziranje, ki ga je širila ves čas ljudska šola, da je nemško govoriti nekaj odličnega: tako da go-

Kakor izgleda, je Ramadier-ova politika cen zopet v nevarnosti zaradi novih stavk. Okrog 20.000 malih obrtnikov je v Parizu protestiralo proti državnemu nadzorstvu gospodarstva. Demonstrantje so grozili z odločnimi merami, če vlada še nadalje ne bo upoštevala njihovih upravičenih zahtev. Trgovci so zahtevali predvsem pametno politiko cen ter znižanje davkov, ki ogrožajo malo obrtništvo. Iz neke resolucije sledi, da mislijo demonstrantje pod »odločne mere« stavko, ki bi ukinila vso prodajo na drobno po vsej Franciji. Nadalje so stopili luški delavci v vseh francoskih in severnoafriških lukah v stavko. Drugi nameščenci in delavci so tudi zagrozili s stavko.

Nezadovoljstvo je objelo tudi že francoske kolonije. Tako je stopilo v nekem rudniku fosforja v Severni Afriki 7000 delavcev v stavko, ker niso ugodili njihovim zahtevam po zvišanju mezd.

Po 24 urah pa so luški delavci v Franciji zopet šli na delo. Francoski ministrski predsednik je sedaj izpostavljen pritisku z dveh strani. Delavci zahtevajo s delavskimi organizacijami višje mezde in nižje cene, gospodarstveniki pa se zgražajo nad gospodarskim nadzorstvom. Ramadier pa je izjavil, da bi prenehanje nadzorstva cen in načrtnega gospodarstva privedlo do nemirov, poloma in razvrednotenja franka in je pozval prebivalstvo, da varčuje.

ZDRUŽENE DRŽAVE

V Washingtonu so se začela pogajanja med Združenimi državami in Jugoslavijo o poravnavi 24 milijonov dolarjev, ki jih je Jugoslavija dobila v okviru najema in posojila. Senatorja Styles Bridges in Robertson sta pogajanje vzela za povod za poostreno ameriško politiko napram Jugoslaviji, ker Jugoslavija nima namena sodelovati z Združenimi državami, po drugi strani pa izkorišča to pomoč.

Zunanji minister Marshall je v neki debati pred odborom za zunanje zadeve izjavil, da je neobhodno potrebna izčrpna informacija sveta o ameriških željah in nagibih, da onemogočijo napačna tolmačenja in nesporazume v inozemstvu. Vsled tega je treba postaviti odgovarjajočo informacijski spored.

Skupno z namestnikom državnega tajnika William-om Benton-om je zahteval Marshall razširjanje dejanskih poročil o dogajanjih v Združenih državah preko radia v vseh jezikih v oddajah »glas Amerike«. Poleg radia bodo za informacijo inozemstva pritegnili še druga poročevalska sredstva.

Henry Wallace je po svojem povratku iz Evrope v družene države prišel z nizom propagandnih govorov po državah Severne Amerike, v katerih predvsem kara Trumanovo politiko in zadržanje reakcionarnih krogov Amerike napram Sovjetski zvezi.

vori gospoda, le kmečko ljudstvo govori slovensko. Za vzgojo deklet so v deželi bili vedno nemški samostani, za slovenska dekleta se je poskrbelo šele v zadnjem času, ko so prišle v št. Rupert in št. Jakob šolske sestre. Ženski samostani so se za slovenska dekleta zanimali samo toliko, da so jih naučili nemški jezik. Kdor nosi dvojno breme, bo počasi hodil. Dvojni jezik je za otroka dvojno breme zato se dvojezični razvoj vrši počasneje kakor enostavni enojezični pouk. Pomislimo le na prvi pouk! Kako ga obremenijo dvojezičnost! Nemška abeceda velika in mala, tiskana in pisana. K temu slovenska pisana in tiskana. Koliko breme je to, s katerim se mora malček ukvarjati mesece. Slovenski otrok po naravi ne zna nobenega jezika, kakor nemški ne zna nobenega. Treba je, da se uči dveh jezikov, a to je težje kakor učiti se enega.

PRAVICE STARŠEV

Starši so upravičeni določevati, kako naj bo otrok vzgojen. Niti država, niti občina nimata tukaj pravice odločevati. Papež Pij XI. piše: »Bog daje družini po naravnem redu njeno rodovitnost, daje ji vir življenja, daje ji pa tudi vir vzgoje, to je ugled (avtoriteta), ki je temelj reda. Starši so dolžni skrbeti za vzgojo otrok in se tej dolžnosti ne morejo odpovedati, te pravice staršem nihče ne more jemati. Če država kaj določa za otroke, dokler še niso šest let stari, krši naravne pravice staršev.«

Prisilno raznarodovanje, ki se poslužuje otroških vrtcev, krši naravne pravice staršev. Nemški otroški vrtci so bili usodopolno narodno orožje gospode okrog Maier-Kaibitscha. Grentrup pravi k temu (str. 72.): »To ima hude posledice. Narodni nasprotnik se sklicuje na dejstvo,

SPANIJA

Generalisim Franco je v nekem govoru v Barceloni dejal, da namerava decentralizirati svojo vlado. Obljubil je, da bo postavil novo vlado na razširjeni podlagi, ki naj bi poedinim pokrajinam omogočila rešitev posebnih pokrajinskih vprašanj.

V dobro poučenih krogih smatrajo ta govor za poziv pokrajinam kakor Kataloniji, ki nameravajo doseči avtonomijo. Posebno pa povdarjajo dejstvo, da je v tem govoru Franco prvič naznanil ublažitev močne osrednje vlade.

Vladi Velike Britanije in Združenih držav sta se sporazumeli glede različnih načrtov, ki imajo za cilj odstranitev Francove vladavine. »Observer« s tem v zvezi ugotavlja, da nameravajo Združene države ustaviti izvoz bombaža in gume v Španijo toliko časa, dokler ne bo zopet vzpostavljena demokratična svoboda v tej državi. Velika Britanija pa je baje ta predlog v toliko odklonila, da se bo Frankova vladavina zrušila v teku enega leta vsled notranjih gospodarskih težkoč sama od sebe brez intervencije zunanjih sil.

NEMCIJA

Ameriški vojaški poveljniki v Würtemberg-Baden-u in na Bavarskem so imeli v svojih glavnih stanih v Stuttgartu, Wiesbadenu in Monakovem pogovore z nemškimi vladnimi uradniki in vodji delavskih združenj, v katerih so jih opozarjali pred podpiranjem stavk in protestnih demonstracij, ker bi takšne mere samo še oslabilšale položaj prehrane.

Čeprav prihajajo dnevno v Hamburg in Bremen ladje z živil, se prebivalstva v zapadni Nemčiji vedno bolj polšača nemir. Namestnik župana v Hamburgu Sieveking je mnenja, da bi se položaj lahko ublažil, če bi proglasili velika mesta za posebno potrebna in bi dobivala v prvi vrsti ista ona živila, ki pridejo iz Združenih držav. Manjša mesta in podeželje pa naj bi krilo svoje potrebe iz domačih pridelkov.

Tudi iz ruskega zasedbenega pasu sedaj javljajo o prvih neredih zaradi lakote. Tako so v različnih krajih Saksonske demonstirali zaradi nezadostne prehrane, pri čemer so zaprli številne ljudi. Kakor poroča monakovski list »Neue Zeitung«, so delavska združenja razširjala v Draždanah letake, v katerih so zahtevali povišanje živilskih obrokov. Doslej pa ta poročila niso potrjena.

VARNOSTNI SVET

Pri varnostnem svetu je ameriški delegat Herschel Johnson obdolžil Jugoslavijo, Bolgarijo in Albanijo, da kažejo nespoštovanje misli združenih narodov na ta način, da so se branile sodelovati z balkansko preiskovalno komisijo Združenih narodov. Z ozirom na izjavo Jugoslavije, Bolgarije in Albanije, da smatrajo pododbor

da se je otrok učil že v vrtcu državnega jezika in pod to pretezo so vrši ves nadaljni pouk samo še v državnem nemškem jeziku. Protinaravno je tako postopanje proti volji staršev. Surovi nacionalizem se ob takšnih pomislekih seve ni spotikal, ali katoličani in zlasti redovnice bi se morale držati papeževih navodil: »V tem oziru grešijo tudi cerkveni krogi, tega se ne da tajiti« (l. c. 72). »Pravico kršijo gotovi krogi, če zahtevajo, da se naj tudi verski pouk vrši v državnem jeziku. Otroci naj se trudijo, čimprej priučiti se tega jezika, da bodo mogli slediti pouku.« Tako se stavi voljo države na prvo mesto, na voljo staršev pa se nihče ne ozira. Pravico staršev kršijo s prisilnim poukom v otroškem vrtcu, kakor se krši s prisilnim poukom v ljudski šoli. Država in večinski narod postopata, kakor da narodna manjšina nima nobene pravice. Če starši tisočkrat zahtevajo pouk na podlagi materine besede, bodo oblasti zahteve tisočkrat odklonile.

Katoliška Cerkev nikoli ni mogla pripoznati vsemogoče države, zato tudi v narodnem vprašanju ne more pristopiti, da bi država neovirano nastopala. Z ozirom na prisilni laški pouk na Južnem Tirolskem je pisal papež Pij XI.: »Krivičen in nedopusten je vsak šolski monopol, ki družine sili proti vesti ali proti upravičenim željam pošiljati otroke v državne šole.«

Mednarodno pravo je za šolski pouk določilo materinski jezik manjšine. Zveza narodov je to ureditev priporočala vsem državam, zato je upravičena nevolja staršev, če se morajo zadovoljevati s šolo, ki ne poučuje v materinskem jeziku. »Pravica staršev do pouka v jeziku domače družine je del družabnega reda, ki ga človek ne sme zavreči. V tem slučaju se je treba boriti in borba je boljša kot mir« (Grentrup 76). (Dalje prihodnjč.)

za nezakonit in vsled tega z njim ne nameravajo sodelovati, je Johnson izjavil: »Zdi se mi, da izražajo te države s svojo odklonitvijo, da podprejo ta odbor, namena svoje zaničevanje Združenih narodov. V slučaju Jugoslavije bi bila to kršitev določb za člane, v slučaju obeh ostalih držav pa prelom njihovih prostovoljno sprejetih obvez v tej zadevi.« Nek grški zastopnik je obdolžil severne sosedne Grčije, da se vmešavajo v grške zadeve in istočasno hujskajo proti grški vladi.

EGIPT

Kot odziv na Bevinove izjave glede Egipta v spodnji zbornici je izdal egiptovski ministrski predsednik Nokrashi Paša izjavo, v kateri zahteva od Britancev takojšen odhod britanskih čet iz Egipta in Sudana in da preda egiptovsko-britanski spor v obravnavo Združenim narodom. Kmalu potem so objavili, da bo Nokrashi Paša osebno vodil egiptovsko delegacijo pri Združenih narodih in da se bo podalo neko nadaljnje odposlanstvo v London, kjer se bo pogajalo o egiptovskih dobroimetjih v funtih šterlingih.

ITALIJA

Vladna kriza v Italiji se nadaljuje, ker Francesco Nitti ni mogel zagotoviti sodelovanja malih levičarskih strank ter na ta način ni mogel razširiti vlado De Gasperijs. Kakor poročajo, je zaprosil italijanskega predsednika republike De Nicola za mandat, da sestavi vlado nestrankskih strokovnjakov. Da se ni moglo sestaviti nove vlade, je vzrok v tem, ker so vztrajale manjše levičarske stranke kakor tudi akcijska stranka in socialistična skupina pod vodstvom Giuseppe Saragata pri pogoju za sodelovanje, da Nitti sprejme njihov gospodarski načrt. Nitti je hotel sestaviti vlado, ki bi bila sestavljena iz centra in levičarskih strank.

Sovjetska zveza o nadzorstvu nad atomsko energijo

V eni izmed najbolj odkritih izjav, ki jih je dosedaj podal kakšen zastopnik Sovjetske vlade, je povdaril delegat Sovjetske zveze pri Varnostnem svetu, Andrej Gromyko, da mora Rusija odkloniti neomejeno nadzorstvo njenih virov, oziroma mednarodno nadzorstvo njene proizvodnje atomske energije. Izjava, ki jo je podal Gromyko, vsebuje v podrobnem naslednje štiri glavne točke:

1. Rusija se ne more odpovedati svojega ugovora-pravice napram sklepom mednarodnega nadzorstvenega odbora za atomsko energijo.

2. Mnenje, da bodo Zedinjene države za stalno posedovale monopol atomske bombe, je prazna utvara.

3. Prvi ukrep za vzpostavitev mednarodnega nadzorstva atomske energije mora biti prepoved izdelovanja atomskih bomb in drugih množično-uničevalnih orožij.

4. Oklevajoče zadržanje drugih velesil pri izvedbi razorožitve da dvomiti nad poštenimi nameni teh velesil.

Gromyko je imel svoj govor pri neki večerji ameriškega zavoda, kjer so bili prisotni številni drugi delegati Varnostnega sveta.

O važnem vprašanju mednarodnega nadzorstva virov atomske energije je Gromyko dejal: »Ta predloženi nadzorstveni sestav priznava nadzorstvenim velesilam neomejene pravice in jim omogoča s tem vmešavanje v notranje gospodarsko življenje naroda. Z drugimi besedami pomeni takšen pregled poseg v samostojnost in neodvisnost države. Jasno je, da takšen predlog ne tvori podlage za pogodbo o mednarodnem nadzorstvu atomske energije. Sovjetska zveza se slej ko prej zavzema za mednarodno nadzorstvo. Toda to še ne pomeni, da bi s tem povezana inspekcija in nadzorstvo smela zavzeti neomejen značaj. Učinkovito nadzorstvo nikakor ne zahteva neomejene pravice za zastopnike nadzorstvenih velesil. Takšno vmešavanje v notranje zadeve kakšne države s strani nadzorstvenih organov ni pod nobenimi pogoji upravičeno.

Drobne novice

30. maja bodo v Jugoslaviji odprli prvi mednarodni sejem po vojni. Pri razstavi bodo razstavljale Sovjetska zveza, Velika Britanija, Francija in Združene države.

V Vietnamu so prodrli gveriljci nenadoma do Saigona, kjer so izvršili nenaden napad na tamkajšnjo garnizijo. Na Madagaskarju je napadlo 2000 oboroženih domaćinov posadko mesta Nosyvaraka.

Kakor poročajo iz Pariza, so na španski meji pojačali obmejno stražo proti Franciji s policijskimi četami iz Madrida, da onemogočijo kurirsko zvezo med španskimi odporniški skupinami in republikansko vlado v inozemstvu.

POD OBIRJEM

Najbolj značilna in gotovo tudi najveličastnejša gora na Slovenskem Koroškem je Obir. Vsi ostali vrhovi v Karavankah, ki dosegajo višino 2000 m, so že na meji Koroške, Obir pa okrog in okrog obdaja slovenska koroška zemlja.

Ako se ozremo s Celovca proti jugovzhodu, z velikovške ali podjunske ravnine proti jugu oziroma proti jugozahodu, ali z obmejnih višin nad Kortami proti severu, povsod se nam odpira pogled na obsežno rudnato Obirsko gmoto, ki ima več vrhov.

Obirska skupina se razprostira kot posebna gorska skupina Karavank vzporedno z glavnim grebenom Karavank od doline Borovnice na zahodu proti Reberci v dolini Bele na vzhodu. Južno pobočje Obirske skupine pada v Obirsko dolino, severno pa proti Dravi in spodnjemu toku reke Bele.

Najvišji vrh v Obirski skupini je Obir, ki ga imenujejo tudi Ojstre, in ima višino 2141 m. Na vrhu Obirja je bila metreološka, to je vremenska opazovalnica prvega reda; vsak dan je pošiljala ta opazovalnica vremenska poročila v svet. Pod vrhom je bila prostorna planinska kočica na Obirju, ki pa je bila v zadnjih letih pretekle vojne požgana.

Veličasten je pogled z vrha Obirja. Pod nami leži Podjuna s svojimi bleščečimi jeziki, vsa Celovška kotlina od Velikoveca do Celovca, z Vrbskim jezerom in dolina naprej proti Beljaku. Pod nami je ves severni slovenski svet, ki ga veže kot srebrni pas reka Drava. Na južni strani je nekaj izrednega pogled na snežnobeke vrhove Kamniških ali Savinjskih planin.

Pred Obirjem na severu je Mali Obir (1960 m), na severovzhodu je Mnihovce (1603 m) in še naprej v isti smeri Stara gora (1553 m), na južnovzhodni strani Obirja nad Obirskim pa Jovan ali Jovanov hrib (1499 m).

Pod Obirjem na severu sta župniji Galicija in Apače. Župnija Galicija, ki se omejuje prvih leta 1408., ima svoje ime po pokrajini Galicija v Španiji. Leži v spodnjem porečju reke Bele in ima okrog 800 prebivalcev. Iz Galicije vodi cesta naravnost preko Bele v Mohliče, druga cesta pa vodi na most sv. Ane na Dravi in v Spodnjo Krško dolino. V nasprotni smeri vodi cesta skozi Podkanjo vas v Miklavčevo in na Reberco. S te ceste se odcepi gorska pot na Obir.

Steza na Obir vodi ob potoku Podkanja navzgor. Podkanja, ki izvira pod Obirjem v višini 1688 m, pada v dolino v visokem krasnem slapu pod Mnihovcem in se izliva v Dravo blizu Galicije. Med gozdovi in gorskimi tratami pripelje steza na planinske pašnike na sedlo v višini 1800 m in se združi tu s stezami, ki vodijo na Obir iz doline reke Bele, to je iz Reberce in Železne Kaple in iz Obirske doline. Od tu, kjer nioremo pri počivanju uživati krasen razgled, dospemo v dobre pol ure do ruševin bivše planinske kočice pod Obirjem.

Iz Galicije vodi strma cesta v Apače, saj ležijo Apače skoraj 300 m višje kot Galicija. Cerkev v Apačah so zgradili pod-

ložniki graščine Mohliče leta 1538. in jo je posvetil pomožni oglejski škof Pisantius leta 1561. Apače so mala župnija z malo manj kot 300 prebivalci. Apače imajo gorsko lego z daljnosežnim razgledom na obirsko pobočje. Iz Apač vodi cesta v dolino Borovnice in naprej v Šmarjeto.

Na vzhodu omejuje Obirsko skupino dolina reke Bele, ki vodi skozi zanimive tesni v Železno Kaplo. Iz Železne Kaple vodi cesta na podnožje Obirja po Obirski dolini četrte ure skozi krasne Obirske tesni do malega naselja z zasilno leseno šolsko zgradbo. Tu se odcepi pot na Obirsko.

Obirsko je prava gorska župnija na pobočju Obirja v nadmorski višini 895 m. Kapelica sv. Marije se imenuje že leta 1154., cerkev sv. Janeza Krstnika pa leta 1367. Župnija šteje okrog 350 prebivalcev. Kmetije so raztresene v precejšnji oddaljenosti ena od druge na strminah Obirski odigrali vojni dogodki, boji med osvobodilnimi oddelki in oddelki nemške sškega pobočja.

Po stezi skozi pokopališče, po travnikih navzdol in skozi gozd strmo navzdol smo v pičli pol uri spet na glavni cesti ob potoku v Obirski dolini. Požgana, nekdanja lepa in še skoraj nova zgradba ljudske šole spominja, da so se tudi v tej mirni dovarnostne policije.

Kmalu smo na križišču cest: ena vodi naprej preko sedla Šajda v Sele in Borovlje, druga cesta pa vodi na levo skozi Koroške Peči v Korte. Ta cesta je izredno slikovita, v skalo večinoma vsekana in vodi večkrat po galerijah visoko nad Korškim potokom. Hudournik šumi pod cesto, skale se navpično penjajo nad cesto, na vsakem koraku se odpre očem nova slikovitost divjeromantične narave. Na kraju se soteska razširi v ozko dolino, pri Smrtnikovi gostilni smo. Levo v gozd zavijemo navzgor proti cerkvi nad dolino.

Na prijazni višini, 933 m nad morjem, pod gozdovi, med travniki stoji cerkev, posvečena sv. Križu. To cerkev je dal na lastne stroške zgraditi kmet in posestnik bližnje Pristovnikove kmetije Mihael Karličar in je bila posvečena 26. avgusta leta 1861. Predaleč je bila pot v cerkev na Obirsko, doma je hotel imeti hišo božjo, na pokopališču pri cerkvi v Kortah počiva sedaj v gorskem miru ustanovitelj te lepe cerkve.

Dokler še ni bilo cerkve in ne pokopališča v Kortah in še ni bila zgrajena cesta skozi Peči, je bilo zlasti v zimskem času brez tovora nevarno hoditi po ozki podeleni poti ob Korškem potoku. Ko so neli nekoč pozimi mrljica na pokopališču na Obirsko, se je zgodilo, da je nosačem na zmaznjeni poti spodletelo, s krsto so zdrsnili v pečevje potoka in »mrtvi je žive ubil«, so rekli ljudje.

Poleg cerkve je dal zgraditi Pristovnik tudi župnišče. Tu so vpokojeni in med prejšnjim svetovno vojno tudi pregnani duhovniki učili korško mladino brati in pisati. Danes so tudi od tega poslopja ostale samo še okajene stene. Pa tudi ponosna Pristovnikova hiša je morala plačati težke

vojne davke, glavni del stanovanjskega poslopja je popolnoma porušen. Toda čas hiti, vse rane ozdravi, tudi v tej mirni naselbini vlada zopet mir in vse se polagoma obnavlja.

Korte so mala planinska naselbina, kakih 7 kmetij leži visoko na gorskih pobočjih na obeh straneh povirja Korškega potoka. Od Grubelnika vodijo planinska pota mimo planine pod Košuto na kranjski strani in naprej v dolino Tržiške Bistrice. Mimo Pristovnika pa vodi pot na Roblekovo in Ankovo planino ter naprej na Jezersko in v dolino Kokre.

Z Roblekove planine z obširnimi pašniki vodi ena pot na vrhove Virnikovega Grintovca (1655 m), druga pa na Pristovnikov ali Koroški Storžič (1760 m) s krasnim razgledom po velikem delu Slovenske Koroške.

Od tu se odcepi nov odrastek Karavank proti severu in končuje v Štruklovem vrhu (1368 m) nad Korškim potokom.

Prvotna skupina Karavank pa se vleče od Pristovnikovega Storžiča dalje proti severu in vrhove v Cimpasarjevem (1547 m), Plešnikovem (1397) in Kristanovem vrhu (1228 m) ter neha z Vašnikom (1169 m) pri Železni Kapli.

Iz Kort vodi v dolino zgornjega toka reke Bele pod letoviščem Bela žičnica za pre-

važanje lesa. Saj sta glavni in tudi edini viri dohodkov prebivalcev na južnem pobočju Obirja, gozd in živinoreja. Pridelki žita so tako mali, da ne zadostujejo večinom niti za lastno prehrano. Brez gozda in brez planin bi prebivalstvo v teh krajih ne moglo obstati, moralo bi se izseliti. Zato pa tudi s tako žalostjo opazuje, ko prehajajo posestva iz nekdanjih trdnih kmečkih rok v last graščakov, lesnih trgovcev, raznih prekupčevalcev z zemljo in denarnih zavodov. Ko bodo izdelovali nove zakone o zemljiški posesti, bi morala posebna določila zavarovati kmečko zemljiško posest, ki se ne bi smela in ne mogla zadolževati tako daleč, da bi nastala nevarnost prodaje posestva.

Ti kraji na južni strani Obirja že mejijo na Gorenjsko. Zato je tudi govorica v teh krajih že prehod na gorenjsko, zlasti tržiško narečje (dialekt).

Tudi na splošno je zato nemogoče govoriti o strogo ločenih koroških govoricah, slovenskih dialektih. Vsi slovenski koroški dialekti prehajajo v izgovorjave sosednjih slovenskih pokrajin. Ziljska in deloma rožanska govorica je zelo podobna govorici v zgornji Savski dolini onostran Karavank. Govorica Podjune pa prehaja spet v govorico Mežiške in Mislinjske doline ter Pohorja in Kobanskega gričevja.

Ali je to slovenščina?

Pred seboj imamo »nov« slovensko-nemški slovar, ki ga je sestavil neki dr. Konstatin Mandrovič. Slovar je založilo dunajsko založništvo A. Hartleben. Ker je tiskan slovensko-nemški slovar v sedanjih časih velike važnosti, je potrebno, da si ga od bliže ogledamo.

Na Koroškem je vključ pomanjkanju izobraženstva gotovo mnogo ljudi, ki bi slovar mnogo boljše sestavili in bi bilo njihovo delo kulturna dobrina, ne pa omalovaževanje slovenskega jezika. Kot slovensko-nemški je tudi nemško-slovenski slovar, ki je istotam in istočasno izšel, kulturna sramota, ki pomeni vse drugo prej kot pa gojitev slovenščine v Avstriji in posebno na Koroškem in gotovo ničesar ne doprinaša k medsebojnemu zblizanju obeh narodnosti.

Omembe vredno je še to, da je bil slovar sestavljen leta 1943 — torej v dobi nacizma. Nacisti, ki niso bili Slovencem nikdar naklonjeni, so bili tega slovarja gotovo veseli. Ali naj se s to zapuščino ponaša tudi nova demokracija?

Obžalovanja vredno je tudi, da se založnica obeh slovarjev ni toliko potrudila, da bi pred izdajo oziroma ponatisom dala slovarja v pregled kakemu strokovnjaku-slavistu. Kajti s takimi neresnimi in malovrednimi izdajami si sama sebi dela pač slabo uslugo in si gotovo več škoduje kot koristi. Končno pa: ali ni nikake oblasti, ki bi mogla (in tudi morala) izdati takih slovstvenih oz. jezikoslovnih izrodov preprečiti?

Da ne bomo izgubljali nepotrebnih besed, bomo pričeli našo oceno kar pri prvi črki in jo pri zadnji končali. Cenjeni bralci naj si potem o slovarju ustvarijo lastno

sodbo. Želimo vsem, ki si žele izpopolniti znanje slovenščine, da ne bi nikdar uporabljali tega slovarja, ker se bodo z njegovo pomočjo naučili le neke »novo odkrite slovenštetine«, o slovenščini pa ne bodo imeli nikakega pojma.

Pod črko »A« so v slovarju med napačnimi sledeče besede, ki bi jih v slovarju lahko obdržali: a, abeceda, abecednik, ah, alpe, androga, angelj, Anglež, Angležinja, apnen, apostol, apostolski, ara, armada, avša, avšast, avtomobil.

Torej izmed štiridesetih besed, ki so vnešene v slovar pod črko »A«, jih je le 17 pravih.

Pod črko »B« odgovarjajo nemškemu prevodu in jih v slovenščini uporabljamo: babica, babjeveren, bahač, bahati, bajati, bajen, bajka, bajta, baker, baklja, bakljada, bakren, bakrorez, ban, banja, bankovec, barantati (brez: tauschen), barati (bolje: vprašati), barje, barka, bršljan, barva, barbar, barvarija (bolje: barvarna), barven, bat, (ampak v pomenu »Kolben«, v pomenu »Keule« pa je bāt ali bēt), bati, baviti se (toda ne v pomenu: sich aufhalten), bdenje, bdeti, bebast, bebec, beda, bedak, bedarija, bedast, bedastoča, beden, bednost, bedro, beg, beganje, begati, begunec, bel, belec, belež, belica, belič, belilo, belina, beliti, beljak, beluš, bera, berač (toda samo v pomenu »Bettler«), beračiti, berglja, berilo, brkast, bes, beseda, besednjak, besen, besneti, besnost, betvo, bežati, bezeg, bezgovec, biblija, bibliografija, bič, bičati.

Izmed 167 besed, ki smo jih do sedaj pregledali pod črko »B«, je 74 pravih.

To je klaverna slika, ali ne? V prihodnji številki si bomo sestavo slovarja še nadalje ogledali.

—d

Iz našega slovstva

9.

Prvi sad Jarnikovega izobraževalnega dela je bila prireditelj knjižice »Zbor lepih ukov za slovensko mladino« (1814). To je prva slovenska mladinska knjiga in hkrati prva slovenska knjiga, ki vsebuje prevode iz slovenske književnosti. Iz dela se jasno vidi, kako je hotel Jarnik svoje ziljsko narečje približati slovenskemu pismenemu jeziku. Tej knjigi je sledila »Sadje-Reja« (1817), ki je namenjena preprostemu ljudstvu in zato pisana skoro v čistem ziljskem narečju. Leta 1817. je priredil tudi »Molitve bukvice za otroke« in molitvenik za odrasle »V duhi katoliške cerkve moleč Kristjan« (1822) in »Jedro krščanskih resnic« ter oskrbel izdajo Gutsmanovih »Evan-geljev ino bran na vse dele ino svetke celega leta« (1821) in še več drugih del nabožne vsebine.

Leta 1811 je prevzel Jarnik urejevanje slovenskega oddelka pri novoustanovljenem listu »Carinthia«. Zavzemal se je predvsem za nabiranje narodnega blaga. Pisal je o Ziljanah in njihovih običajih ter razlagal krajevna imena. S svojim delom je pridobil svojega rojaka Majjarja za slovstveno udejstvovanje.

Najznamenitejše Jarnikovo delo, ki ga je napisal po temeljitem študiju, je »Andeutungen über Kärntens Germanisierung«. V neki drugi razpravi je označil tudi takratno jezikovno mejo med Slovenci in Nemci. Baval se je tudi s študijem stare koroške zgodovine in je poizkušal razložiti napise na vojvodskem stolu. Na Vodnikovo željo je nabral za njegov slovar mnogo slovenskih besed iz ziljskega narečja.

Čeprav je bilo vse Jarnikovo delo zasidrano v ljubezni do domovine in slovenskega naroda, je stremelo njegovo hotenje že v vsem začetku preko koroških meja; predobro je namreč vedel, da se morejo koroški Slovenci ohraniti le v zvezi s celotnim slovenskim narodom. Dosledno je odklanjal takrat med Slovenci razvit provincializem in je namesto nemške psovke »windisch«, ki so se je žal tudi nekateri Slovenci posluževali, uvedel

ime »slovenski«.

Tudi kot duhovnik se je nasproti oblasti zavzemal za pravice slovenskega jezika. Nič čudnega tedaj, da je imel Slomšek prav v njegovi župniji (Blatogradu) znamenito pridigo »O dolžnosti, svoj jezik spoštovati«.

*

V dobi literarnega preroda je zaživelo pri nas posebne vrste slovstvo, ki se ni širilo s tiskom, marveč s prepisovanjem. Snovno je posegalo v skrajno praznoverje, obenem pa v mistično pobožnost. Med prvimi najbolj znanimi nešolanimi pesniki Vodnikovega časa sta Koroška Adrej Šuster — Drabosnjak in njegov prijatelj Miha Andreaš.

Koroški poznamo Drabosnjaka večina po domačem imenu, pri »zvrhnjem Drabosnjaku« vzhodno od št. Jurija na Strmcu blizu Vrbe. Tu je bil 6. maja 1768. leta rojen Andrej Šuster. O njegovi mladosti ne vemo ničesar gotovega. Poročna knjiga na Strmcu izpričuje, da se je 23. septembra 1793 poročil z Nežo Weiss. Zakonca sta imela 11 otrok; od teh jih je l. 1810. še devet živelo.

Drabosnjak je živel v času, ko so se vršile važne gospodarske in politične reforme. Pojavljajoča se uradniška država je pokopala fevdalno; na obzorju se pojavlja kmečki ponos. Vidimo ga tudi pri Drabosnjaku:

»Moja pamet mene taku veči,
Da od paura pridajo vse reči.«

Od leta 1809 pa do 1814 so bili v naših krajih Francozi. Iz tega časa nam je znana le ena njegova knjiga, o kateri vemo, kdaj je bila natisnjena. Leta 1811. je izšel namreč »Marijin pasion«.

Ob nedeljah so se zbirali pri Drabosnjaku njegovi prijatelji in tujci, ki so hoteli spoznati »porednega pavra v Korantane«. On jim svetuje in se z njimi šali. Ko stopa za plugom, prisluskuje naravi in kot bi obrnil brazdo, zapoje — »Te rajme sim naredov per mojimi dele po lete« — ter zapiše na papir, ki ga spravi v usnjeno torbo, ki je bila njegova stalna spremljevalka.

Po letu 1818., ko je prevedel v svoje koroško narečje nemško pasijonsko igro, izgine za njim vsaka sled. Nekateri domnevajo, da je umrl leta 1825. v Domačalah. Domačija je že prej prešla v druge roke.

Drabosnjak je bil zelo plodovit pisatelj, čeprav so večina njegovega dela prevodi.

Leta 1811 je izšel »Marijin pasion«. Brez letnice in naslovnega lista pa sta izšli brošuri »Svojenji Obace« (ki ni abecednik, temveč vsebuje 406 verzov, izmed katerih se vsak peti prične s sledečo črko abecede; uvod ima 22 verzov) in »Ena lepa celu nova latanija o tah hudih žien«. V tej knjigi našteva vse mogoče slabe lastnosti žensk in pravi, da se naj ženske spreobračajo ob lepih lastnostih mož. To so edine do sedaj znane tiskane Drabosnjakove knjige.

Večidel so se Drabosnjakovi spisi širili med narodom s prepisovanjem. Leta 1818. je prevedel v koroško narečje »Komedijo od celega grenkega trpljenja in smrti Jezusa Kristusa, našega ljubega gospoda«, ki jo je uprizarjal z gledališkim krožkom iz Kostanj. Razen te je prevedel še več drugih svetopisemskih iger in knjig, ki so takrat navduševale preproste bralce (»Ena lepa historia od te liepe Magdalone in pa od ta Edelpetra v ani provinci v Švajci«, »Ahasver«, »Bukelce od Matjaža« in druge).

*

Miha Andreaš, tkalec iz Bistrice v Gornjem Rožu, se je naučil čitati v Podgorju, nemščini pa se je privadil v nemškem delu dežele, kjer si je iskal zaslužka. Razen tega je obvladal slovenščino in nemščino tudi v pisavi. Pod vplivom tedanjih cerkvenih pesmi, je pričel zlagati slovenske posvetne pesmi, katere je tudi uglasbil. Najstarejši njegov ohranjen tekst je iz leta 1793., verjetno pa, da ni to njegovo prvo delo. Rano se je seznanil tudi z mlajšim Drabosnjakom iz druge strani Drave, s katerim sta baje vedno v »rajnih« govorila. Ko je dorastel Ahacelj, se je seznanil tudi z njim. To je bil verjetno povod, da je pričel prebirati Schillerjeve filozofske spise. Andreašove spiske je najbrže izgubil Ahacelj razen osmih, ki jih je sprejel v svojo zbirko. Ti teksti kažejo moza resnih nazorov, ki hoče z naštevanjem slabosti pridobiti narod za boljše življenje. Da narod vsaj teh osem pesmi ni sprejel med svoje, je razen melodije kriv resni pridigarški ton, ki se v ljudski melodiji ne obnese.

(Dalje prihodnjič.)

Disana poljana

Limbarski:

OBUJANJE MRTVIH

Prebivalci gorske župnije sv. Ciprijana so bili jako veseli ljudje, le kadar je kdo umrl, tedaj ni bilo joku in kričanju ne konca ne kraja. Zlasti pri pogrebih so kar tulili ter se zvijali ob odprtem grobu. Prigodilo se je celo, da je žena skočila v jamo, kamor so pravkar položili truplo njemega moža ter se je krčevito oklenila krste.

Domačemu župniku se je ljudstvo smililo ter jih je tolažil, kolikor je znal in vedel. Opazil pa je, da je žalost premnogokrat le pretirana. Besede jo sicer razodevajo, a srce je toliko ne občuti. Ljudje se pri pogrebih sicer zvijajo in javkajo, nekaj tednov nato še kdo pride za grob, pozneje pa se žalost razkadi in pokojni je pozabljen.

Nekoč jim je odkrito povedal svoje mnenje, kar so mu vsi do zadnjega silno zamerili. Od tedaj so ob pokopih še bolj kričali in so z glasnim vikom in krikom prihajali na grobove. Črtanka je redno vsak dan posetila grob svojega moža in vsa njena molitev je izzvenela v želji: »Oh, moj ljubi Jože, da bi te vsaj še enkrat videla!«

Pelinka je vsak večer prižgala na moževem grobu svečo in venomer ponavljala: »O moj Janez, da bi vsaj še enkrat mogla s teboj govoriti!«

Boštjan je vsako jutro prinesel na grob cvetje in se pogovarjal z mrtvo ženo. Vsi njegovi vzdihli so se zli v eno samo željo, da bi se mu pokojna Neža vsaj še enkrat nasmejala.

Gladniku je umrl sinček in mati je na pokopališču vsak dan klicala: »Kje si, moj Lojzek, da se mi več ne oglasiš?«

In tako dalje — same prazne želje, mnogo besed, toda malo molitve.

Župnik se je odločil, da bo preizkusil žalovanje svojih faranov. Nekoč je oznanil sv. mašo za vse one, ki so umrli tisto leto in povabil svojce, naj se pobožnosti prav obilno udeležijo. Obljubil je, da bo maši tudi govor, kjer jim bo nekaj važnega povedal.

Prišli so vsi in župnik je začel svoj govor: »Že delj časa opazujem vašo žalost za umrlimi, katere zaman kličete iz groba. Smilite se mi, zato vam hočem pomagati. Z božjo pomočjo bom poskusil obuditi vaše ranjke, da jih zamorete zopet videti in z njimi govoriti. V primeru, ako to želite — zakaj proti vaši volji nočem ničesar ukreniti — bi bilo danes teden zopet žalno opravilo, nato pa pojdemo vsi skupaj na pokopališče. Do tedaj naj se oglasi pri meni vsakdo, kdor ima na onem svetu kakega svojca in hoče, da ga pokličem v življenje.

Po cerkvi je zavladala tišina. Ljudje so trepetali ob misli na izredni dogodek; nihče skoraj ni dvomil, da bi duhovnik kaj takega ne mogel izvesti.

Župnik je pričakoval, da bodo takoj po maši vsi pridrveli skupaj in navedli, s kom bi radi govorili. Pa je bilo ravno nasprotno.

Prve dni se ni nihče oglasil. Opazil je, da se mu ljudje celo izogibajo in niti s kakim drugim opravkom ne pridejo v župnišče. Šele čez več dni je prilezla Črtanka, vsa tiha in boječa. Besede so ji zastajale v zadržanem ihtenju.

»Prišli ste zaradi obujanja, kajneda?« ji je župnik pomagal iz zadrege in pripravil papir, da bi zapisal njene želje.

»Oh, gospod, saj veste...« se ji je tresla beseda. »Prav rada bi ga videla, mojega Jožeta, pa se ga tudi bojim, če pomislim, da je mrtev. Kdo ve, kakšen bo prišel in kaj vse mi bo oponesel... Zato je bolje, da ostane tam, kamor ga je Bog poklical.«

»Prav imate,« ji je pritrdil župnik in je na listu nekaj prečrtal.

»Kar v miru naj počiva in sv. mašo opravite za njegovo dušo.« Črtanka je odšla potolažena in obenem skoro vesela, ker ji je župnik obljubil, da ne bo nič ukrenil proti njeni volji.

Kmalu za njo je prišla Pelinka iz Zapotja. »Že tri mesece ga ni več, mojega Janeza in bi zelo rada z njim govorila«, je zgovorno pripovedovala ter si sem in tja obrisala solzo. »Marsikaj bi ga rada vprašala, zakaj Janez je bil pameten mož in je znal modro svetovati. Toda pomislite — z mrtvim govoriti! — vse življenje bi tega ne mogla pozabiti. Še umrla bi od strahu, zakaj Janez bi me imel nedvomno rad pri sebi. Poprej je bil silno ljubosumen. Zato naj kar v miru počiva in ga zaradi mene ni treba dramiti.«

»Kakor hočete.« — Župnik se je nasmešnil mladi vdovi in trkal rahlo s svinčnikom ob mizo. »Jaz vas ne silim, pa vam tudi ne branim.«

»Kar tako naj ostane. Bog že ve, kaj je prav in Jože mora tudi vedeti, da kmečki dom potrebuje gospodarja. In Gobarjev Tone je fant, da mu lahko pogrneš s pr-

tom, kamor sede. Tja drugi teden bova prišla, pa bomo kar naredili. Takole enkrat za trikrat, da bo manj govorjenja.«

»Prav, prav«, je župnik hitel pritrdjevati.

»No, saj vidite...« — Vdova bi bila še dalje žgolela, da ni vstopil Boštjan iz Robidja. Tudi njemu je tisto leto umrla žena; kar hirati je začela, pa ni pomagalo nobeno zdravilo.

»No, očka, kaj bo dobrega?« ga je nagovoril župnik, čim se je Pelinka odstranila.

»Oh, no, saj veste...« Boštjan se je odkril in sukal klobuk v roki. »Zaradi ranjke bi rad nekaj omenil...«

»Videli bi jo radi, kajneda,« je skušal uganiti.

»Veste, stvar je taka: če bi vedel, da bi jo našel pri dobri volji, naj bi kar bilo v božjem imenu. Toda Neža, Bog ji daj dobro, je bila naglo užaljena, pa je seveda tudi kmalu pozabila. Četudi ni bilo vse

Mauser Karel:

BOLTARJEVI

V našem bregu že cvete češnja.

Pomlad.

Kos žvižga ves dan.

Pri Taborski cerkvi zvoni marije. Počasno, slovesno zvoni Reberski Matija. In dolgo. Pol roženkranca zmoliš, preden se oglasi zvon za duše v vicah. Možakarji stoje na dvorišču, razkritih glav in sklenjenih rok.

»Za srečno zadnjo uro, za milostno sodbo božjo — oče naš.«

Tako so molili še stari oče in tako je ostalo.

Zarja na zahodu rdi, češnja v bregu se rožnato barva.

Jutri bo sonce in lepo vreme.

Hvala Bogu, dežja je bilo že pravšno mero.

*

»Hejs!«

Boltar orje, Marička mu vodi.

Akramihel, dobra prst! Kakor vzhajano testo.

Boltar se smeje skoz brke, ki mu vise čez ustnice in gleda v voli. Krepki živali, salabolt!

Plug hrsti. Lemež gre čez polje kakor ladjin gredelj.

Boltar tako rad orje.

Kar samo se mu smeje, ko drži za ročice. Sicer se mladi Gregor krega, če misli orati do zadnje ure, toda Boltar ne izpusti ročic.

Kaj naj pa potlej počne? Sedi doma v zapečku in gleda, kako mladi svet drvi mimo njega?

Ti meni luč, jaz tebi ključ, je že nekajkrat povedal Gregorju. Boltar ve: ko bo toliko ob moč, da ga bo plug metal, potlej je konec. Takrat se bo treba pripraviti za drugo oranje.

Z Boltarjevim očetom je bilo prav tako. Teden dni po tistem, ko je nehal orati, je legel. Štirinajst dni je ležal, pa je minil.

Boltar se smeje.

»Hejs, Lisec!«

»Marička, od sebe, od sebe.«

Marička pogleda nazaj in se tudi smeje. Tako Boltarjeva dva orjeta.

Gregor pa travnik brana.

Opoldne ležeta pod češnjo in čakata na južino. Toliko je ostalo, da se ne splača hoditi domov. Bodo že sem prinesli.

Boltar je moker. Sonce je močno. Hudi-mana! Senca se prileže. V češnji šume če-bele.

»Lepo sva zorala,« gleda Boltar brazde. In se spet smeje.

Marička tudi.

Potlej dekla prinese južino. V cekarju. Boltar in Marička jesta. Počasi zajemata in gledata v polje. Vola se otepata muh in silita v lešje.

Po južini Boltarjeva dva še sedita. Za spoznanje vetra je. Od kriške gore vleče. Boltar sedi in s palcem tlači tobak v čedro. Marička je s hrbtno naslonjena na češnjo.

Potlej Boltar kadi in s prsti mečka odpadlo češnjevo cvetje. Letos bodo češnje obrodile. Vse tako kaže.

Za dobro voljo

Pri zdravniku

»Gospod zdravnik! Predpisali ste mi dve tableti dnevno in en kozarček brinjevečka. Res sem z tabletami malo zaostal, zato pa sem s kozarčki brinjevečka že za tri tedne na dobrem.«

prav, naj ne trpi zaradi tega in o mrtvih ne smemo slabo govoriti.«

»Pravijo, da se je jako ljubko smehljala,« mu je župnik segel v besedo.

»Seveda, kadar je bila dobre volje. Nasprotno pa — oh no — saj ni, da bi pravil... Veste kaj, če vam je vseeno, vam moje Neže ni treba obujati. Lahko bi mi kaj očitala: preden je umrla, mi je rekla: »Boštjan, če se boš ženil, vzemi Jamškovo Rezo!« Jaz pa Reze ne maram in bom vzel, katero bom jaz hotel. Sicer bom še nekoliko počakal zaradi jezikov. Poprej se mora rana zaceliti. Veste, ako žena umrje, je prav tako, kot bi se udaril na komolec. Hudo zaboli, pa tudi hitro odleže.«

»Boštjan, vi ste odkritosrčen človek,« ga je pohvalil duhovnik. »Nič se ne bo zgodilo proti vaši volji.«

Prišla je tudi Gladnica zaradi sinčke, za katerim je toliko žalovanja. »Kar tam naj ostane,« se je glasila njena želja, »na svetu je tako vse narobe. Več kot nebesa mu ne moremo dati, otrok je pa tukaj itak še dosti.«

Tako so prišli vsi iz cele fare z enako željo kakor dogovorjeni. Nihče ni bil zato, da bi župnik priklical koga nazaj v življenje. Tudi pri pogrebih niso odslej več tako pretirano žalovali. Župnik je dosegel z zvijačo vse, kar je nameraval in se mu poprej ni posrečilo z besedo.

Ko je čedra mrzla, se Boltar vzdigne. Nič mu ni toplo, v pleča ga mrazi.

Spet orjeta. Sonce sije, a Boltarja skoraj zebe.

Na sredi njive mu uide plug iz brazde.

»Prekvat vendar!«

Boltarja je sram pred Maričko.

Vola morata nazaj. Marička od strani gleda očeta. Nekam blede so videti.

Še preden prideta do ozar, je plug že drugič zunaj. Boltar se na koncu težko oddihava.

USODNA VOŽNJA

Pred dobrimi petdesetimi leti je bil avtomobil na deželi še jako redka prikazen. V mestih ga je bilo že še videti, toda na kmete je pridrčal le ob izrednih prilikah, kadar se je pripeljala kaka boljša oseba. Zato je bilo takrat mnogo občudovanja. Ljudje so od vseh strani hiteli na cesto ter se čudili čudnemu vozu, ki beži brez konja, kakor bi ga gonil sam peklenšček. Komaj se je bil pojavil kje v daljavi, že ti je zdrknil mimo in izginil v megli cestnega prahu, ne da bi ga mogel človek natanko ogledati.

Nekega pomladnega dneva pa so doživeli prebivalci Zakotja — tako se je reklo preprosti kmečki vasi — posebno srečo. Mimo je privozil avtomobil ter se ustavil na cesti ob prvi hiši. Vsa vas je hitela skupaj, zakaj ob blizu doslej še niso videli takega čudnega vozila.

Potokarjev stric je bil prvi med onimi, ki se ga niso mogli nagledati. Kakor muha tako je krožil okrog voza, zakaj vse natanko je hotel videti in vedeti, kako je sestavljeno, da vozi s tako brzino.

Voznik je bil mlad navihaneč, zato mu je dajal neresnična pojasnila. Preproste-mu starcu je takrat lahko marsikaj natvezil, česar bi danes niti otroci več ne verjeli.

Stric je strmel in zmajeval z glavo. »Hm, hm, hm, kako so ljudje danes iznajdljivi! Da spravijo kaj takega skupaj! Naaa, neverjetno, pa je vendar resnično.«

Pa ne samo na zunaj tudi notranjščino je hotel videti radovedni starec. Predvsem mu je ugajalo mehko sedalo, v katero se človek kar pogrezne kakor v blazino. »To mora biti prijetna taka vožnja!« je zavidal voznika. »Človek pa mora vedno peš hoditi!«

Voznik je vprašal, ali bi se hotel nekoliko peljati.

»I seveda!« se je razveselil. »Doslej še nisem bil toliko srečen.«

»Koliko časa bi se pa radi vozili?«

»Takole kako uro že, ako ne bo predrago...«

»Nič vas ne bo stalo«. Voznika je bila sama prijaznost in potrpežljivost. »Kar sedite, pa bova takoj odhitela.«

Stric se je udril v mehko blazino ter se ponosno ozrl okrog sebe. »Ali me vidite?« je hotel reči vsem, ki so stali okrog voza ter ga blagorovali.

Voznik se je namuznil in zatrobil v znamenje odhoda. Starec je zamahnil z roko, ko se je začelo premikati vozilo. Občutki sreče in zadovoljstva so se mu razodevali na obrazu.

Vozilo je dirjalo s polno paro. Starec je slonel v mehkem naslanjalu in gledal sko-

Nazaj grede skoraj sloni na ročicah in čeprav gresta vola počasi, mu gresta prehitro.

»Zebe me,« nerad izdavi pred Maričko.

»Zebe? Mokri ste bili in vetrovno je.«

»Res je vetrovno«, pravi Boltar.

»Pa naj Gregor pride, da končava, tiho izkolca Marička. Pozna očeta. Zdaj bo zrasel.

Pa nič. Boltar je čudno miren.

»Nemara bi bilo tako najboljšje.«

Marička se čudi.

»Do Gregorja bom šla z vami, ata.«

»Kar tu ostani, sam mu lahko povem.

Saj bosta brž končala.«

Boltar odhaja. Med njivami gre in se ozira na levo in desno. Da bi imel palico, bi bil podoben beraču. Marička strmi za njim.

Potlej orjeta Gregor in Marička. S konji. Vola sta privezana k češnji.

Hitro gre. Gregor stopa pokonci in je resen. Z očmi gre za lemežem. Prst pada na stran.

Do treh je vse zorano.

Brez očeta.

*

Češnja v našem bregu je gola.

Oprašena je in videti je drobne, zelene plodove.

Včeraj je Boltar umrl. Tako, kakor da bi šel na polje in ne na drugi svet.

Zjutraj je bil še pri zavesti. Testament je naredil koj, ko je zdravnik omenil pljučnico. Je tudi očeta pobrala.

Že proti večeru je šlo, ko se mu je zbledlo. Roke je držal od sebe, kakor da orje, in narahlo se je smejal.

»Hejs, Lisec!«

Potlej je hotel vstati. Komaj so ga potisnili nazaj.

Pod noč je pričel umirati. Nihče ni mogel uganiti, ali je pri zavesti ali so ga moči že docela zapustile.

Tako je ugasnil.

Gregor je ustavil uro in zagrnil okna.

*

Zdaj orje in seje Gregor. Pa je prav tak kot oče. Ko orje, se smehlja in pravi, da bo oral do zadnje ure.

Boltarji so vsi taki.

Ljudska vera in običaji ob človeškem rojstvu

V človeškem življenju so trije važni mejniki: rojstvo, poroka in smrt. Ob prvem dogodku je polno tihih pričakovanj, veselih, presrečnih doživetij, ob drugem spet utešitev prelepe ljubezni ter davnih sanj in ob smrti trenutek potrnosti in žalosti srca, grenkega občutja in težkega slovesa. Zato se je ob vseh teh dogodkih, ob vseh teh velikih doživetjih med Slovenci ohranilo zelo veliko davnih, starih navad in običajev, mnogo vraž, ki so še vedno žive, posebno na deželi.

Najprej rojstvo. O zakonski ženi, ki nima otrok, je slovenski kmet že od nekdaj ostro sodil. Na kmetih imajo celo za sramoto, če je žena brez otrok, v Istri in še marsikje drugod smatrajo to celo za kazen ali šibo božjo. Slovenski kmet si želi otrok, predvsem seveda moških potomcev, ker ti ohranjujejo in nadaljujejo njegov rod.

Pri nas splošno verujejo: kakor je razpoložena mati v dneh pričakovanja, tak bo tudi njen otrok. Materine misli, želje in dejanja se prenašajo nanj ter določajo njegove telesne lastnosti, njegovo srečo in življenje. Zato nalaga čas pričakovanja ženi posebne dolžnosti, predvsem pa ji zapoveduje, kaj ne sme storiti, kako mora živeti ter se vesti. Tako ne sme čez mero piti vina, ne sme hlastno jesti, si želeči tuje blaga, jeziti se, krasti, pa tudi drugim ne sme očitati kakih napak ali grehov. V Kropi na Gorenjskem pravijo o noseči ženi: »Kar se komu prileže, se tudi odleže.« Tudi od prostora ali od nekaterih posebnih predmetov, katerih se dotakne noseča žena, je odvisna usoda otroka, zaradi česar se jih mora izogibati. V Vavti vasi na Dolenjskem žena v blagoslovljenem stanju ne sme hoditi pod latami ali tam, kjer je kaj podprto, sicer bo otrok »podpurjast«, t. j. hropel bo. V Beli Krajini ne sme sesti na brano, da ne bo dete krevljusto. Na drugi strani pa mora ob posebnih prilikah nositi pri sebi kak čaroven predmet, če hoče, da bo njen otrok zdrav. Predvsem skuša s sličnim nekaj podobnega pričarati. Ko gre na primer v Vavti vasi žena, ki pričakuje otroka, kropiti mrliča, ima pri sebi rdeč trak, da bo njen otrok rdeč in da ne bo po mrliču postal bled in slaboten. Iz tega običaja je razvidno, da vrši rdeč trak tudi obrambno službo.

Tudi ostali člani družine se morajo v tem času zavedati svojih posebnih dolžnosti. Oče mora podobno kot mati živeti zgledno in zdržno življenje, da se njegove slabe lastnosti ne prenese na otroka, sicer pa morajo biti on kakor tudi ostali ljudje iz bližnje okolice do žene v blagoslovljenem stanju kar najbožirnejši. Kakor se ona ne dotika nevarnih predmetov, tako beži tudi pred hudobnimi ljudmi, da bi je ne »zagovorili« ali ji česa slabega »napovedali«.

Novorojenec. — Otrok je rojen. To pomeni, da je kot samostojno bitje stopil v življenje. Vse velike prehode v človeškem življenju pa spremljajo posebni običaji, v katerih ugledamo preostanke nekdanjih ločilnih in sprejemnih obredov. Otroka-novorojenca je treba namreč s posebnimi obredi oziroma običaji ločiti od prejšnjega brezobsebnega stanja in ga sprejeti v življenje ali v občestvo ljudi.

Po Slovenskem srečavamo običaje, ki danes sicer prerokujejo otrokovo bodočnost ali kaj podobnega. Ti običaji so se verjetno razvili iz davnih sprejemnih obredov. V Solčavi vzame oče otroka v roke, sede na klop, da bi mu bil pokoren. V Sv. Pavlu pri Preboldu pa dajejo otroka, ko je previt, na prag. Če se zvali iz hiše, bo šel, ko odraste, z doma, če pa se prevali v hišo, bo ostal doma in bo hiši zvest. (To delajo ponekod tudi tedaj, ko prinesejo otroka od krsta domov).

Davni smisel vseh takih in podobnih običajev je bil v preteklosti drugačen. Znano je namreč, da so v Evropi pred davnimi stoletji otroka polagali na mizo, na klop, na tla, zlasti pa na ognjišče, odkoder ga je dvignil oče, ki ga je s tem priznal za svojega ter sprejel v svoj rod.

Ko pride otrok na svet, ga predvsem takoj okopajo. Zlasti pazijo, v kakšni posodi se voda segreva. V Beli Krajini kopajo otroka samo v vodi, ki je bila segreta v novih loncih. Na Koroškem pa vodo, v kateri so prvič kopali novorojenca, izlijejo na mlado sadno drevo ali na cvetoč grm in sicer zato, da bo otrok dobro rasel. Kakor vidimo, čarajo Korošci otrokovo rast s tem, da ga istovetijo z mladim drevesom ali cvetočim grmom. Tem običajem pa se pridružujejo še drugi, ki so doma na vzhodnem Štajerskem. Ko babica kopa novorojenčka, mu da v vodo ali pod posodo rožni venec, da bi bil pobožen, knjigo, da bi bil učen, kak godalni instrument, da bi bil godec, ali pa denar, da bo bogat.

Nadaljnje prav tako važno opravilo takoj po porodu je povijanje novorojenčka. Ko se v Prekmurju rodi otrok, ga često povijejo v blazino, da bi bil debel. Na šta-

ferskem zavijejo moško dete v stare moške hlače ali suknjo, ne pa v janko, da pozneje, ko doraste, ne leta preveč za ženskami. V Središču polože novorojenca na kožuh, da dobi kodrave lase. V Kanalski dolini pa ga še pred kopeljo zavijejo v očetovo oz. materino srajco, ki jo hranijo do smrti ter jo tedaj uporabijo kot mrtvaško srajco.

Vsi ti običaji se bolj ali manj nanašajo na otrokovo bodočnost, vendar je treba zanj poskrbeti še v nekem drugem pogledu. Novorojenca namreč v času med porodom in krstom ogrožajo različni zli duhovi, uroki in čarovnice, pred katerimi ga morajo zavarovati. Čarovnih obrambnih dejanj pred raznimi hudobnimi duhovi in čarovnicami imamo Slovenci razmeroma mnogo. V Prekmurju na primer se otroka dotaknejo z železnim predmetom, da prepodijo od njega čarovnice. V ta namen dajejo pred vrata tudi dve prekržani metli. V Livki na benečanski meji in na Goriškem povlečejo novorojenca skozi odprto okno, da bi ne bil vedomec. Belokranjska mati da otroku pod glavo dve prekržani sveči, da ga ne bo strah.

Veliko nevarnost predstavlja za otroka mōra ali trutamora, o kateri verujejo, da pije rada otrokom kri. Skoraj povsod na Slovenskem upodabljajo na prednjo ali zadnjo stranico zibelke posebno čarodajno znamenje zoper moro, pentagram ali peterokrako zvezdo. Temu mornemu znamenju pri nas različno pravijo: morina taca (Bela Krajina), morna ali morska taca (Gorenjsko), trutamora ali trutino znamenje (Ziljska dolina na Koroškem), sračja noga (Tolminsko). Toda morno znamenje samo še ne utegne prepoditi more od novorojenca. Zato denejo v zibelko še razne čarodajne predmete, n. pr. rogovičasto korenino, o kateri verujejo, da je uspešno obrambno sredstvo zoper moro ali urok. Na Gorenjskem (Dovje, Mojstrana) dajejo matere v zibel na dno majhne ploščate ali podolgaste kamenčke, ki morajo biti preluknjani ter s tem obvarujejo dojenčka more ali drugih zlih duhov. Moro preganjajo na Koroškem tudi tako, da nastavijo pod zglavje ogledalo. Razen tega pričakajo moro z metlo za durmi. Metla je poleg sekire dobro čarovno sredstvo tako proti čarovnicam kakor proti mori.

Razen more ali trutamore je nočnina, mračina ali mrak naslednji zli duh, ki je nevaren novorojencu. Mračnina povzroča, da otrok zgubi spanec, da ga boli glava, da kriči, cvili ali rjove. Mračnino ali nočnino preganjajo na Koroškem s pralnim otepom, »opuco« imenovanim. Mrak lahko otroka odnese. Dokler ni novorojenec star dva, tri mesece, ne sme stopiti noben možki v mraku s klobukom na glavi v hišo, ker prinese sicer s seboj mrak, ki povzroči, da otrok zboli. Zato mora klobuk pustiti v veži in stopiti v hišo gologlav. Tega običaja so se v Beli Krajini še do nedavnega držali. Na Koroškem mora možki, kateremu ob vstopu v porodno sobo odvzamejo klobuk, dati za vino, da tako klobuk zopet odkupi. Zaradi mračnine ne sme mati v Rožu na Koroškem otroka previjati v mraku, dalje ne sme pozabiti zunaj plenice, ki so se čez dan sušile, da ne pade mrak nanje. Seveda tudi ne sme otroka v mraku odnesti na prosto.

Tudi koroški skopnjak, belokranjska Vidovina in vrag na različne načine škodujejo otroku. Skopnjak in vrag rada zamegnjavata otroke, to se pravi, odneseta jih in podtakneta druge.

Naposled novorojenčka lahko kdo ureče ali začara z besedo. Ko v Prekmurju že smejo nesti otroka iz hiše, ga ne pokažejo vsaki ženi, zlasti pa ne kaki stari, ki zna čarati. Ta ga lahko ureče ali »zvörce«, da potem zboli. Uroki, vörki, veroki so v Prekmurju hude bolezni, ki jih navadno preganjajo tako, da prišijejo otroku kam na oblekco rdeče suknjo, ki prepodi uroke. Tudi na Brnci na Koroškem privežejo v ta namen pri zglavju zibke rdeč volnen trak, »da vleče urak nase«. Splošno pa se otroka ne sme preveč gledati ali občudovati, ker se ga lahko s tem uroči. Šele ko je obiskovalec nekaj časa v sobi, ga sme vzeti v naročje, sicer spravi, kakor verujejo na Brnci, dujuno ali divjnino v njega. Preden ga polože na Brnci v zibelko, jo pokade z dišavami, kar je dobro zoper skrnino (protin). Prazne zibke ne smejo goniti, tudi otroka ne zontati ali gugati, da se ne »izuredi« ali »izurci«.

Na Štajerskem matere otroka ne hranijo pred krstom, ker bi ga pozneje nikakor ne mogle nasiti. O tem govore že stara poročila iz srede 19. stoletja.

Kakor na novorojenca med porodom in krstom tako tudi na njegovo mater v času med porodom in vpeljevanjem prežijo zli duhovi in razne druge nevarnosti. Zaradi tega mora ukreniti vsi potrebno, da se pred njimi kar najuspešneje zavaruje. V Beli Krajini morajo biti okna sobe zagrnjena vsaj še teden dni po porodu, da ne bi mati oslepela. V tem času ne sme imeti nobenih skrbi, kajti te lahko preidejo na otroka. Pri beneških Slovencih gre otročnica iz hiše, da bi ji kak zli duh ne storil kaj hudega. Tudi v drugih slovenskih krajih ne smejo zavoljo tega zapustiti domače hiše, ker bi drugim prinesla nesrečo in pogubo. Verujejo namreč, da je v času med porodom in vpeljevanjem zlonosna. Zato ne sme niti gledati naokrog, niti se ozirati čez gore, da ne bi pobila toča poljskih pridelkov; kaj šele da bi prestopila prag svoje domače hiše. Ako to stori, grozi hiši ogenj in njivam toča. Če gre k studencu po vodo, studenec pri tej priči usahne. Mati pred vpeljevanjem vleče nase strelo, kajti če je tako predrzna, da odide v sosedovo hišo, tedaj vanjo rado trešči. V Beli Krajini pravijo, da gredo miši in podgane za njo, ko se oddaljuje od svoje domače hiše. Za njo vržejo vse smeti, kar jih imajo pri rokah, da prepode miši in podgane, ki so prilezle z njo. Ta in podobna početja imajo svoj izvor v ljudski veri, ki pravi da je mati s porodom postala nečista. Ta ljudska vera pa ne prihaja kje iz pogsanske davnine, saj je bila prastarim Indoevropejcem tuja, temveč so jo v srednjem veku povzročili stari izraelsko-krščanski nauki, po katerih je veljala porodnica za nečisto in ni bila več prava kristjanka. Da se povrne v prejšnje stanje, t. j. da postane znova kristjanka in da jo ljudje zopet sprejmejo v svojo sredo, se mora poprej očistiti po zgledu Marije Device, ki je nesla Jezusa v tempelj k darovanju, mora iti v cerkev k blagoslovu ter se zahvaliti Bogu za dario, proseč ga nadaljnje sreče za otroka. Pri nas pravijo temu očiščevanju, temu sprejemnemu in zahvalnemu običaju na kratko: vpeljevanje. Mati gre k vpeljevanju (Štajerska), k »upeljanji« (Notranjska), v vpeljevanje (Dolenjska), k vpelvanji (Koroška) ali vpeljevke (Bela Krajina), k očiščevanju (Solčava), v Istri pa »na mašo«.

Tako torej sprejememo Slovenci mladega zemljana v svojo družbo: z veseljem, veliko skrbjo in ljubeznijo.

ZDRAVJE V ZELIŠČIH

(Nadaljevanje 1. dela.)

Kokovičnik

brdnja, arnika, zlatnica, moravka, sončna roža, materinski koren, prmožki, črvivec. — Arnica montana. — Wohlverlei.

Je trajnica s koreniko. Pritlični listi napravljajo rožico, stebel ni, le po dva sedita tam, kjer se steblo veji. Cveti so rumeni in v košku. Raste po gorskih travnikih. Nabiramo cvetne koške in koreniko.

Lastnosti: vsebuje precej hlapnega olja in grenko snov. Vpliva na mišičje, živčevje in krvožilje.

Uporaba: pri slabi prebavi, krčih, driski, prehladih in katarjih prebavi, kuhamo iz cvetov in korenike čaj (2—3 g na skodelico vode) ali pa rabimo namesto čaja tinkturo (1—2 kapljici na kozarec vode). Za izpiranje ran vzamemo 10—20 kapljic tinkture na kozarec vode. Prav tako za grgranje.

Komarček

koromač, sladki, koper, koprc, kopric, koprivec. — Foeniculum vulgare. — Fenchel.

Je kumini ali janežu sorodna rastlina z do 2 m visokim stebлом, s pernatodelnimi listi in z drobnimi, bledorumenimi cveti v kobulu. Raste po vrtovih, ponekod tudi divji. Cveti v juliju in avgustu. V zdravilne namene nabiramo plodiče v septembru.

Lastnosti: v plodičih je precej hlapnega olja, ki vpliva na sluznice v črevesju in na pljuča. Pospešuje tek, lajša krče in odstranja vetrove v prebavilih.

Uporaba: za zdravilo pri prehladih in krčih v prebavilih, kuhamo čaj (2—3 g na skodelico vode) ali pa dajemo bolniku komarčkovo olje (5—10 kapljic na sladkor ali vodo).

Kopinjak

kopina, postružnica, robida. — Rubus fruticosus. — Brombeere.

Je s trni pokrit grm z belimi ali rožnatodežimi cveti. Raste po mejah, gozdovih in posekah. Cveti v juniju in juliju. Za zdravilo nabiramo liste v maju in juniju, pa tudi cvete od junija do avgusta.

Lastnosti: vsebuje čreslovino, razne kisline in sluzi. Zato ga rabimo kot zdravilo pri driski in sladkorni bolezni.

Uporaba: v zgoraj omenjene namene, pa tudi pri prehladih dihal in hripavosti, dajemo bolniku čaj iz listov (ščepec na skodelico vode), čaj iz korenine pa pri dri-

ski in prehladih prebavi (3—5 g na skodelico vode).

Kumin

kumina, kumena, kimica, kimelj, kumic, kum, cemena, cimena. — Carum carvi. — Kümmel.

Je dvoletnica z drobnimi belimi ali rožnatimi cveti v kobulih. Raste po travnikih in ob potokih, cvete od aprila do junija. V zdravilne namene nabiramo plodiče, ko začno listi rumeneti.

Lastnosti: vsebuje v plodičih hlapno olje, čreslovino in mastno olje. Krepi želodec, odstranja vetrove iz prebavi in žene na vodo.

Uporaba: Navedene lastnosti upravičujejo uporabo kumina kot zdravilo pri raznih težavah v želodcu in črevesju, pri napenjanju, slabi prebavi. Kot zdravilo napravljamo čaj (10 g natrtega semena ali plodičev na skodelico vode), pa tudi prašek in žganje (kuminovo seme namočimo v žganju). Tudi olje (kuminove plodiče smo namakali v olju), ki ga damo na sladkorju ali kamiličnem čaju, doseže iste namene (20—40 kapljic).

Lan

Linum usitatissimum. — Leinflachs.

Je enoletnica, ki jo gojimo že od davnih časov in cvete v juniju in juliju.

Lastnosti: vsebuje v semenih mnogo sluzi in olja. Vpliva na črevesje.

Uporaba: pri katarju dihal in prebavi in kot čistilo priporočajo čaj (1 veliko žlico zdrobljenega semena na skodelico vode). Namesto čaja moremo uporabljati laneno olje v iste namene in pri zastrupljenju s skvarjeno jedjo. Obkladke iz semena stavimo na čire in otekline. Iz olja pa na opekline.

Lipa

malolist ali lipovec in velelista ali lipa. — Tilia parvi in platyphyllos. — Linde.

Obe drevesi sta si zelo podobni, le da ima malolist manjše liste in cvete 14 dni kasneje kot velelista. Nabiramo cvete.

Lastnosti: vsebuje hlapno olje in sluzi ter vpliva na znojnice v koži; pospešuje namreč njih delovanje.

Uporaba: pri prehladih dihal, kašlju, revni kuhamo iz cvetja čaj (1 veliko žlico posušenega cvetja na skodelico vode).

Tudi lipovo oglje je dobro za rane in čire ter pri napenjanju in driski (2 noževi konici oglja na mleku ali vodi).

Malinjak

rdeča kopina, planinka. — Rubus idaeus. — Himbeere.

Je grm z belimi cveti in rdečimi plodiči, malinami. Raste po gorskih gozdovih, grmovju in živih mejah. Cveti v maju in juniju. Nabiramo liste od maja do septembra, maline pa, ko dozore.

Lastnosti: vsebuje čreslovino in sadne kisline.

Uporaba: za zdravilo kuhamo iz posušenih listov čaj (8—10 g na skodelico vode) pri driski, griži, bolečinah v trebuhu. Z vodo, v kateri smo kuhali liste, umivamo lišaje, vneta oči in izpiramo usta. Zdravilen je tudi sirup in sok iz malin.

Marjetica

ptičica, iskrica, gospodična, tratinščica, ričljc. — Bellis perennis. — Gänseblümchen.

Je povsod znana trpeznica ali vztrajnica s pritličnimi, v rožici zbranimi listi. Cveti so v koških. Raste po travnikih, pašnikih, obrežjih in stezah. Cveti od maja do novembra. Nabiramo cvetne glavice in liste.

Lastnosti: vsebuje precej čreslovine in milničnih snovi.

Uporaba: posebno radi pripravljajo solato spomladi iz marjetičnih cvetov kot zdravilo za čiščenje krvi. Prav tako jo dajajo rastlinam, iz katerih kuhajo čaj v ta namen. Čaj je tudi dober kot zdravilo pri prehladih dihal in pri kašlju. Tudi sok iz zelenih listov rabimo v isti namen.

Materina dušica

dušek, duša, materinka, bukovica. — Thymus serpyllum. — Feldthymian.

Tako po travnikih rastoča, kot po vrtovih gojena materina dušica sta čislani v zdravilstvu. Nabiramo obe rastlini, ko cveteta.

Lastnosti: obe rastlini vsebujeta precej hlapnega olja in milnične snovi.

Uporaba: uporabljamo pri prehladih dihal, kašlju, krčih in koliki. Za zdravilo pripravljamo čaj (polivek: 2—3 g posušene rastline na skodelico vode). Olje materine dušice pa je uspešno zdravilo proti glistam. Ovitke materine dušice (kuhamo v vodi) napravljamo pri zmečkanih ranah. Z vodo grgramo in izpiramo usta pri vnetih dlesnih in mandlih.

Za naše gospodarje!

Naša bodočnost

Zadnja vojna je razdejala gospodarstvo sveta, razrušila je gospodarstvo Evrope, raztrgala je gospodarske vezi v posameznih državah in posegla je tudi v gospodarstvo posameznika.

Razmere so vplivale tako, da je bilo naravnost nujno potrebno, da so posamezna kmečka gospodarstva postala v malem to, kar so hotele in poizkušale biti države: samostojne, neodvisne ali kakor pravimo s tujo besedo: hotele so biti avtarkične.

Države so poskušale doseči neodvisnost od drugih držav v industrijskih izdelkih, predvsem pa v prehrani. Vsaka država je poizkušala dvigniti svoje kmečko gospodarstvo na tako višino, da bi prideliki zadostovali za prehrano domačega prebivalstva. S tem so hotele države doseči, da bi bile za slučaj vojne neodvisne od uvoza hrane iz tujih držav.

Tako državno gospodarstvo je pripeljalo končno do vojne z vsemi njenimi grozovitimi posledicami. Ena teh posledic je ta, da je nastopilo popolno pomanjkanje vsega blaga. Ker kmet ni mogel in še danes ne more dobiti predmetov, ki jih rabi v svojem gospodarstvu, je moral nujno misliti na to, kako bi čim več življenskih potrebščin pridelal v lastnem gospodarstvu. Tako gospodarstvo pa je možno samo, dokler trajajo nenormalne razmere. Novi časi bodo prav gotovo prinesli s seboj to, da bodo padle carinske meje, ki so zapirale gospodarstvo ene države od gospodarstva drugih držav. Takrat bo spet prišlo do veljave gospodarsko načelo, da naj kmet prideluje na svojem posestvu ono, kar mu največ donaja, kar more najboljše prodati.

Spet se bo moralo kmetijstvo prilagoditi krajevnim, talnim in podnebnim razmeram, če se bo hotelo uspešno razvijati. Spet bomo iz oddaljenih tujih krajev dobivali marsikatero stvar veliko ceneje, kakor pa bi jo mogli pridelati in izdelati doma.

Ko bodo nastopile spet redne razmere, se bo ponovno začela stara pesem o zadovoljenih kmetijah, o visokih davkih, o dragih življenskih potrebščinah, o nerentabilnosti našega kmečkega gospodarstva.

Ti časi bodo prav gotovo v kratkem prišli in zato je potrebno na nje se že zdaj, torej pravočasno pripravljati. Poiskati moramo našemu kmetijstvu stalnih in stanovitnih dohodkov.

Z ozirom na lego naše domovine si ne moremo misliti dobro urejenega kmetijstva brez dobro urejene živinoreje in pravilno urejenega mlekarstva. Zato že danes, ne samo v naši najožji domovini, ampak v vseh pokrajinah z gospodarskimi razmerami, ki so podobne našim, mislijo na pristojnih in odgovornih mestih o izboljšanju živinoreje.

Ne moremo si pa zamisliti izboljšanja živinoreje, dokler nismo postavili zdravega in trdnega temelja vsej naši živinoreji in vsemu našemu kmetijskemu gospodarstvu.

Ta temelj pa je: pravilno pridelovanje krme na pašnikih, travnikih in njivah. Predpogoj dobre živinoreje je zadosti tečne, zdrave in cene krme. Šele takrat bodo naši hlevi polni zdrave, lepe in rejene živine, ko bomo imeli dovolj dobrega in redilnega sena.

Ko pa bomo imeli polne hleve zdrave živine, bomo imeli tudi zadosti hlevskega gnoja. S tem bomo mogli povečati rodovitnost naših polj in njiv in bomo tako dvignili stalne dohodke našega kmečkega gospodarstva.

Bodočnost našega kmetijstva je torej v dobro urejenih travnikih in pašnikih.

Travniki so stalni in začasni ali menjalni. Stalni travniki so ona travna zemljišča, na katerih se vedno, leto za letom prideluje seno. Menjalni ali začasni travniki se uporabljajo le nekaj let kot travnišče, nato se zopet preorjejo ter zasejejo ali zasadijo s poljskimi sadeži.

Travniki so ali naravni ali umetni. Stalni naravni travniki se sami zaraščejo s travnatno rušo. Umetne, stalne in menjalne travnike pa je treba zasejati s travnimi semeni. Tudi umetni stalni travniki se morejo spremeniti v slučaju potrebe v njive.

Dobro obdelane in skrbno negovane naravne stalne travnike poznamo po tem, da so obraščeni z bujno in zelo gosto rušo. Ta ruša pa ni nastala naenkrat, v enem letu, nastajala je vrsto let. Zato pa sestavljajo tako rušo le trajne trave, ki so se tekom let močno utrdile, da jim tudi razne vremenske nepravilike ne morejo škodovati. Zato ni mogoče na umetne načine nikdar napraviti tako dobre in odporne ruše kakor je na trajnih travnikih. Treba je dolge vrste let, preden nastane na umetnih stalnih travnikih ruša, ki bi po svoji rodovitnosti in kakovosti pridelka dosegla pridelke na naravnih stalnih travnikih. Zatorej tudi ne smemo nikdar uničiti ruše takih naravnih stalnih travnikov zato, da bi nato tam zasejali mešanico detelj in trav.

Le takrat, ako je rodovitnost ruše na stalnih naravnih travnikih opešala in ako sestavljajo rušo slabe, malovredne vrste trav, moremo in tudi moramo tak naravni travnik spremeniti v umetni travnik.

Na menjalnih travnikih se nikdar ne more razviti sama od sebe sklenjena ruša iz dobrih in rodovitnih trav. Zato niso nikdar dobro zaraščeni naravni menjalni travniki, dobre pridelke dajejo le umetni menjalni travniki.

Travnike, ki so vedno in edino za pašo, imenujemo pašnike.

Po višinski legi razlikujemo nižinske, dolinske in planinske travnike. Nižinski, dolinski in planinski travniki v položnejših legah dajejo na dobrem zemljišču in ako so pravilno oskrbovani, letno dve do tri košnje in po zadnji košnji tudi še pašo.

Planinski travniki v višjih legah dajejo samo eno košnjo, po košnji pa pašo. Ti travniki dajejo potrebno krmo za čas, ko nima živina na planinah zaradi mraza ali pa zaradi velike suše dovolj paše.

Travniki so suhi in mokrotni ali vlažni. Čim večji in čim boljši je pridelek krme s travnika, tem več je travnik vreden. Najboljši travniki so po rodovitnih nižinah, po dolinah in po položnejših bregovih v vlažni legi in v vlažnem podnebjju.

Na skrbno obdelanih ter dobro zagnojnih in pravilno oskrbovanih travnikih je pridelek suhe krme povprečno na leto in hektar v metrskih stotih:

Prvovrstni nižinski in dolinski travniki 80 do 120;
prav dobri višinski in dolinski travniki 60 do 80;
dobri nižinski in dolinski travniki in prav dobri brežinski travniki 50 do 60;
dobri planinski travniki v nižji legi 40 do 50;
srednje dobri planinski travniki 30 do 40;
planinski travniki v suhi legi 25 do 30;
slabi travniki 20 do 25.

S primernim obdelovanjem, gnojenjem in oskrbovanjem je mogoče znatno izboljšati donosnost travnikov. Ako pa travniki kljub skrbnemu obdelovanju ne dajejo niti 20 centov suhe krme na leto in na hektar, se pridelovanje krme na takih travnikih ne izplača več. Take travnike je bolj gospodarsko spremeniti v pašnik ali pa jih pogozditi.

Za presojo kakovosti in vrednosti travnikov pa ni važna samo količina pridelane

krme, važna je še prav posebno tudi kakovost te krme. Premokri in zamočvirjeni travniki dajejo včasih mnogo krme. Ta krma pa je kislja in večkrat porabna samo za steljo. Tudi zapleveljeni travniki dajejo včasih mnogo krme, toda ta krma je kakovostno zelo slaba.

Mnogo je pri nas kmečkih gospodarjev, ki znajo ceniti vrednost dobrih travnikov in zato tudi svoje travnike pravilno oskrbujejo. Mnogo, zelo mnogo travnikov pa je pri nas še zapuščenih. Te zanemarjene travnike moramo čimprej pripraviti do večje rodovitnosti, pridelke sena na teh travnikih pa do boljše kakovosti.

Krme z dobrih travnikov ni mogoče nadomestiti z nobeno drugo krmo. V te krmi so vse one hranilne snovi in v taki meri kakor jih nujno potrebuje živalsko telo za svoj pravilni razvoj. Zlasti reje dobre plemenske živine si brez dobrega sena in brez dobre paše ne moremo niti zamisliti.

Jasno je torej, da moremo izboljšanje našega kmetijskega gospodarstva pričakovati samo od izboljšanja naših travnikov. Saj vodi preko urejenega travniškega gospodarstva najkrajša in edino prava pot do gospodarskih uspehov.

Ako posvečamo danes tako veliko skrb dobremu in pravilnemu obdelovanju ter zadostnemu gnojenju naših njiv, je to v sedanjem času popolnoma razumljivo in tudi popolnoma pravilno. Ne smemo pa pri tem zanemarjati temeljev našega gospodarstva, to je travnikov. Ti nam nudijo namreč pri malem trudu in pri malih izdatkih sorazmerno največje koristi, kakršnih v rednih razmerah ne bomo mogli nikdar pričakovati od svojega polja.

(brez uterschreiben.) ha ha

Gospodarski Jpomen užne Koroške

Ko postaja vprašanje priključitve Južne Koroške k Jugoslaviji vedno bolj pereče, prinaša gospodarski list avstrijskega zavoda za raziskovanje gospodarstva »Berichte und Informationen« dne 9. majnika članek o gospodarskem pomenu Južne Koroške. Ta članek nas seveda zanima.

»Pokrajina, ki jo zahteva Jugoslavija, leži južno od črte Šmohor, Beljak, St. Vid, Mostič, St. Pavel. Pomen te pokrajine nam povejo številke:

Vsa Koroška:	
1. obseg	9.535 km ²
2. ljudstva 1934	405.000
3. obdelani svet	2.270 km ²
4. govedi	220.000 glav
5. svinj	235.000 glav
6. gozda	4.148 km ²

Južna Koroška:	
1. obseg	2.654 km ²
2. ljudstva 1934	194.000
3. obdelani svet	908 km ²
4. goved	66.000 glav
5. svinj	112.000 glav
6. gozda	1.287 km ²

Poročilo pravi, da je zemlja v Južni Koroški posebno rodovitna in da je tukaj polje ravno. Zato je bilo leta 1932 od vsega pridelka na Koroškem iz Južne Koroške:

pšenice	45%
rži	50%
ječmena	43%
koruze	62%
krompirja	54%
sadja	75%
pese, detelje in sena	40%
silokrme	72%

Poročilo izpopolnimo še mi, da je Južna Koroška pridelovala svojčas velike množine deteljnega semena, velike množine leče in fižola: vse to so pridelki, katere so lahko in dobro prodajali. K temu pride še pridelke ajde, ki sicer ni stalen, marveč je zelo odvisen od vremena.

Poročilo pravi naprej: »Polovica vsega pridelka je torej iz pokrajine, ki obsega četrtino dežele. Na Južnem Koroškem so l. 1932. na osebo pridelali 500 kg krompirja, na Zgornjem Koroškem pa samo 380 kg. Če je na Južnem Koroškem samo 30% goveje živine, je to umevno, ker v Karavankah ni pašnikov. Možnost, pošiljati svojo živino na pašnike v nemški del dežele, omogoča na Južnem Koroškem rejo večjega števila živine, kot pa če bi morali pasti samo doma. Tukaj je koroška žitnica, tukaj koroško sadje. Od leta 1920. sem so v celovski kotlini storili veliko za izboljšanje poljedelstva. V sporni pokrajini (Nadaljevanje na str. 7.)

Rogelj Zdravko:

MINISTRANT

»Ministranti so sami nagajanti«, je izrekel sodbo o ministrantskem poklicu nadučitelj Ražmek, ko so mu v tretjem razredu ljudske šole v Podgradišču povedali, da bo šolar Drejče Rakar postal ministrant.

»Ministranti bodo zate, Drejče, slaba družčina«, je dodal nadučitelj; »nič drugega ne boš videl in slišal pri njih. Z vsemi žavbami so namazani. Župniku se za hrbtom posmehujejo, iz starih ženic se norčujejo, mežnarju mašno vino krajejo. Same slabe stvari!«

Drejče je bil rdeč kot kuhan rak. O, ko bi gospod nadučitelj vedeli, kako si želi, da bi smel streči pri maši! Že ta služba sama na sebi se mu je zdela nekaj velikega in lepega. Kaj šele, ko so se strežniki ob nedeljah in praznikih — včasih pa celo na delavnik! — oblekli v strežniška oblačila!

In v Podgradišču so imeli tako lepe ministrantske obleke, da ni enakih. Kot škrlat rdeče krilo, ki so ga s širokim usnjanim pasom prepasali okrog ledij in je segalo do petá; nato kot sneg bela srajčica, na spodnjem robu in rokavih vsa s čipkami obrobljena, okoli vratu pa spet rdeč širok ovrtnik, okrog in okrog obšit z zlatimi našivi.

Nikoli se Drejče ni mogel zadosti nagledati vse te lepote. In je bil nevoščljiv Ječmenovčevemu Tonetu in Andrejčkove-mu Jožetu in vsem drugim, ki so se ponosno in slovesno v teh oblekah kretali okrog

velikega oltarja, a Drejče je smel samo sline požirati.

Komaj v prvi razred ljudske šole je hodil, pa mu je bila mala glavica že vsa polna misli na ministrante. Še dobro tega čudnega imena izgovoriti ni mogel, pa je že premišljal, kdaj neki bo tudi sam mogel postati strežnik, oblečen v rdeče krilo, belo srajčico in z zlatom obrobljen ovrtnik.

V drugem razredu so brali tisto Stritarjevo pesem:

»Ti tam prvi v drugi klopi,
Koliko je šestkrat pet?
Mali mož na prste stopi:
»Šestkrat pet je trideset!«

Zadnja kitica te znamenite pesmi se glasi takole:

»Glej ga, glej, glavica bistra!
Majhen deček — velik mož.
Ščasom boš še za ministra,
Ako vedno priden boš!«

Učiteljica je takrat hotela vedeti, kaj to pomeni: minister. Kako čudno, da tega ne ve, si je mislil Drejče in je zmagoslavno vzdignil roko na njeno vprašanje.

»No, Rakar Drejče, pa nam ti povej, kaj je minister!«

Mali mož res na prste stopi in se odreže:

»Minister je tisti, ki z rdečim krilom, belo srajco in zlato obšitim ovrtnikom pri maši streže. Pa molitvice mora iz glave znati, ki se takole začno: In nomine patre...«

V razredu je ob tej Drejčkovi modrosti hipoma zavladala čudna tišina. Toda samo za hipce. Nato je pa na Lončarjev, ki je že četrto leto v šolo hodil, pa je še vedno sedel v drugem razredu in je bil na Drejčeta

jezen zavoljo njegove radoznalosti, prasil v smeh.

Tedajci se je razred razgibal, da ga je učiteljica le z veliko težavo pomirila.

Drejčeta je obšla zla slutnja, da ga je s svojim odgovorom polomil. Posmeh Lončarjevega ga je ostro zadel, kakor bi ga bil oplazil s šibo čez sredo obraza. In izkazalo se je, da ga je res polomil...

Tako se je zgodilo, da je Rakarjevega Drejčeta ognjena ljubezen do ministrantstva doživela prvo gorjupo kapljo razočaranja in gorja, še preden mu je bilo dano stopiti v red mašnih strežnikov.

*

Šele ko so bili tudi doma pri Rakarjevih na Fraljavini premagani vsi pomisleki in odstranjene vse ovire, je bilo Drejčetu mogoče pričeti z resnimi pripravami za službo ministranta.

Ovire pa so bile mnogotere in velike...

»Le kako bo naš Drejče hodil ministrirat, ko so pa maše vsak dan tako zarana!« so ugovarjali z vso odločnostjo Rakarjeva mati, ki se jim je edini sinko že vnaprej smilil. »In od Fraljavine do farne cerkve je tako daleč, skoraj pol ure... In ob vsakem vremenu... In obleke nima prave... To ni vse vkup nič!«

Tako so končevaljavno odločili mati.

»Zastran zgodnjega vstajanja ni da bi zgubljali besede«, so približali oče. »Naj se fantiček navadi zvečer prej hoditi spat in naj se ne potika tako dolgo okrog peči! Saj drugega itak nima kaj delati, kot da nagaja. Spat bo šel preje, pa bo vse v redu.«

»Do farne cerkve pride Drejče prej ko v četrto ure«, se je vtaknila vmes najstarejša Drejčeta sestra Ivana, ki ji je bil

Drejče že zdavnaj zaupal svojo srčno željo, kako rad bi stregel pri maši in pri litanijah. Zdj se ji je ponudila prilika, da se za svojega edinega bratca potegne, posebno še, ko je videla, da njegovo ministrantstvo visi na nitki.

»Jaz bom skrbela, da bo Drejče prej hodil spat in da bo zjutraj ob pravem času vstal«, se je z vso silo vlekla za Drejčeta.

Toda vsa očetova in njena dokazovanja niso mogla podreti maminih pomislekov. Za Drejčeta bi se bilo slabo in žalostno končalo, če bi Ivana ne bila ubrala druge poti.

V nedeljo po prvi maši je pred zakristijo počakala gospoda kaplana Jerneja, ko je šel iz spovednice. Gospod Jernej je vse Rakarjeve dobro poznal; Drejčeta je v šoli učil krščanskega nauka. Deček se mu je zdel zelo pripraven in nadarjen; zato mu je bil vseh Ivanin predlog, naj bi posredoval pri materi.

Že čez nekaj dni je šlo Ivanino seme v klasje.

»Ježeš Marija, gospod Jernej gredo k nam!« so se ustrašili Rakarjeva mati, ko so zagledali duhovnega gospoda korakati po bližnjici proti Rakarjevini. »Poglej, Ivana, hitro po hiši, če je vse lepo pospravljeno, jaz bom pa ta čas gospoda malo zadržala v veži.«

Ivana se je muzala materini skrbi. Vsak dan je pričakovala gospoda Jerneja, zato pa tudi po hiši ni bilo kaj pospravljati. Zarota zoper mamine ugovore zaradi Drejčeta strežništva se je bližala odločnemu trenutku.

»Dober dan, Rakarjeva mati!« je glasno in veselo, kakor je bila njegova navada, pozdravil kaplan Jernej. Bil je vedno na-

Izpod domače lipe

Ljudsko gibanje v Šmohorski dekaniji

Šmohorska dekanija obsega pokrajino ob spodnji Zilji. Katoličanov je v tej dekaniji 10.756, protestantov 2508, drugovernih ljudi 191. Narodna meja poteka ob Brdskem potoku; zapadno od tu skoraj ni slovenskega ljudstva. Dekanija obsega šest nemških in devet slovenskih župnij. Nemške župnije štejejo skupno 3360 ljudi, slovenske 6396. Pokrajina je torej pretežno slovenska. Uradno štetje pokaže tuju, ki razmer ne pozna, drugačno lice. Tukaj je namreč znamenita župnija, o kateri pove uradno štetje, da ima še 40 Slovencev zato pa 400 Nemcev. Ljudstvo pa ve, da je župnija vsa slovenska. To so Blače, nemški Vordernberg. Papir je seveda potrpežljiv tudi na Koroškem. Zilja je pokrajina zase. Na severu in na jugu jo je zgradilo visoko gorovje, proti zapadu široka vrata proti Podklostru in zadnja ziljska vas so Vrata. Naravna ograja je narod, ki tu prebiva. Obvarovala je ljudem ne samo slovenski jezik, marveč prav posebno še njih ziljski značaj jim je vrnila v dušo in telo. Odkar je gorski orjak Dobrač pred šeststo leti zasul dolino, je zajel reko Ziljo, in rodovitna ravnina se je spremenila v nepregledno močvirje gori do Šmohorja. Vse je blato, blato in zopet blato, v katerem reglajo vse leto žabe svojo melodijo. Ob obronkih gora je svet suh in da je sena tudi za govejo živino. Narava pa zna uporabiti tudi kislo seno, ki ga je tod v izobilju. Kislo seno žre konj, in konje-reja je od pamtiveka glavni dohodek Ziljanov. Tukaj redijo močnega nordiškega konja. Težki konj pojé dosti, pa pri tem zraste v orjaka, pripravnega, da vozi z gorskih strmih hode. Mestni prevozniki so tega konja drago plačevali, dokler ga ni z mestnih cest le izrinil še dražji avto. V času, predno so zgradili železnice, je bil Ziljan prevoznik med Dunajem in Trstom ter Benetkami. Moški so odhajali kar za par mesecev z doma, ker so ženske pasle in jezdile konje. Od tod tudi navada, da so nosile kratka krila, ziljsko nošo.

Leta 1928, je imela Spodnja Ziljska dolina ljudi več kakor danes. Nemci so odhajali v mesta, Slovenci pa so se selili čez morje. Pred dvajsetimi leti je bilo v dekaniji Šmohor 11650 ljudi, zdaj jih je samo še 10750. Najmanj je bilo ljudi leta 1944, potem število zopet raste. Leta 1946, se je rodilo v slovenskih župnijah 137 otrok, v nemških 30. Število slovenskih ljudi je torej 1946 narastlo za 62 duš, število Nemcev pa za 91 duš. Umrljivost ziljskega ljudstva je znašala leta 1928 12 ‰, to se pravi, na tisoč ljudi jih je 12 pomrlo, leta 1946 se je umrljivost tako znižala, da je bilo samo še 9,7 ‰ smrtnih slučajev. Še ugodnejša je umrljivost otrok. Leta 1928 je umrlo otrok 20 ‰ leta 1946, pa jih je umrlo samo še 11 ‰, torej devet odstotkov manj.

Če je uravnano družinsko življenje temelj ljudske sreče in kulture, moramo vprašati: koliko pa je bilo nezakonskih

otrok? Leta 1928, jih je bilo 25 ‰, leta 1929 29 ‰. Leto 1928 je imelo 25 ‰ porodov in 25 ‰ nezakonskih in se je odslej razmerje toliko poslabšalo, da je bilo leta 1946 24 ‰ porodov in 29 ‰ nezakonskih otrok. V primeru z drugimi slovenskimi pokrajinami se je pravnost na Zilji dobro držala. V letih 1928 do 1938 je v dekaniji Šmohor odpadlo od vere 86 ljudi, torej v enem letu osem. V letih 1938 do 1942 jih je odpadlo 329 torej v enem letu 82. V letih 1945 in 1946 se ljudje trumoma vračajo. Vrnilo se jih je že 195. Leta 1946 pa se tudi že odpadniki zopet upajo na dan. V šmohorskem okraju je tudi že precej protestantov. Ne med Slovenci. Med Slovenci na Koroškem je samo ena protestantska vas: Seliče-Sovče pri Podklostru. Leta 1928, je bilo v okraju 2816 protestantov, leta 1946 2518 to je 300 jih je manj, pa so zato nastopili hitlerjevi verniki, »Gottgläubige«, ki jih država kot cerkev ni priznala. Teh so našli 191.

DOBERLA VAS

Že dolgo se nismo oglasili. Smo bili pač preveč zaposleni s pripravami na birmo. Sedaj pa je birma končana, zato se hočemo malo pohvaliti, kako lepo je bilo pri nas na birmi.

Kdorkoli je šel v soboto 10. maja dopoldne skozi našo vas, je opazil, da se pripravljamo na visok obisk. Lepi slavoloki so kazali pot proti cerkvi, ki je bila zunaj in znotraj lepo okrašena. Nad vse pridna so bila naša dekleta, da so napletla toliko vencev. Seveda, ko bi jih pletla vsa farna dekleta, bi še ne bilo toliko dela. A žal, da je mnogo naših deklet že preveč naprednih, zato za cerkev in božjo čast vencev več ne pletu. Zato pa so imeli tudi dovolj časa, da so sestavili duhoviti članek, ki smo ga prav z začudenjem brali. Dekleta, ki smo pletle vence, smo zaradi njega prav užaljene; ker iz tega dopisa bi sledilo, kakor da do sedaj še nikdar nismo krasili z venci naše cerkve.

Da so stene v njej črne, to vemo vsi. A vemo pa tudi vsi, da ni krivda samo tam, kjer eni mislijo. Če bi odgovorni zastopnik faranov bil na mestu, bi za birmo že lahko imeli svetlo cerkev, kakor je svetla zakristija, katero smo popravili brez njega.

V soboto popoldne ob šestih smo slovensko sprejeli našega nadpastirja v svojo sredo. Na lepem prostoru pred staro cerkvijo se je zbrala vsa šolska mladina in veliko število faranov. Ob prihodu škofa so mu zapeli najprej pevci v pozdrav. Nato so ga kot vodnik naše fare pozdravili g. prošt. Sledile so ljubke pozdravne deklaracije naših deklet, ki so s tem dokazale, da znajo že tudi slovensko lepo povedati. Nato so prevzvišenega še pozdravili zastopniki organizacij in oblasti.

Nad vse slovesno je bilo šele v nedeljo, ko je bila sv. birma. Že v zgodnjih jutranjih urah so začeli prihajati birmanci s

svojimi botri. Ob devetih so škof v slovesnem sprevodu prišli v cerkev, ki je bila nabit polna, kar je v naši veliki cerkvi redkokdaj. Sledila je sv. maša s škofovo pridigo. Po škofovi maši je bila še slovenska pridiga in nato birmovanje. Birmanec je bilo toliko, da so jih v štirih vrstah komaj razvrstili po vsej dolgi cerkvi. Prav radovedni smo bili, koliko jih je vseh skupaj. Šele po birmanskih listkih smo jih prešteli in našli 276. Lepo število za podeželsko faro. Prišli so iz vseh far v Podjurski dolini in še nekateri z onstran Drave. Otroci so bili zelo srečni in zadovoljni. Še vedno se v vsej naši dolini govori, kako lepo je bilo v Doberli vasi na birmi. Tudi škof so bili nad vse zadovoljni z nami in niso našli kje kake luknje, kakor so to eni želeli. Kar ponosni smo farani, da je pri nas bila tako lepa birma, le to nas boli, da so nekateri prenapeteži tudi to zgolj cerkveno slovesnost hoteli izrabiti v svoje politične namene.

OBIRSKO

Ko smo se že oglasili za birmo, pa se še enkrat oglašamo zaradi šole. Preje smo imeli lepo šolsko poslopje, ki je med vojno bilo do temeljev uničeno. Sedaj imamo pouk le v malem prostoru, ki ne odgovarja predpisom! Dobro bi bilo, če bi pristojne oblasti pozidale pri nas šolo, ker se že dalje časa govori o tem. Vemo, da je težko dobiti gradbeni material, ali upamo le.

REBERCA

Preteklo nedeljo smo imeli pri maši skupno ljudsko petje. Gospod župnik je v lepi pridigi pojasnil pomen takega petja in kako se človek s pesmijo še bolj približa Bogu. Ker ljudje še niso navaženi ljudskega petja, se jim v začetku glasovi zatikajo in nekam nerodno jim je, kar ni čudo. Vsak se boji, da bi zašel kam v stran. Toda počasi in z dobro voljo bomo tudi to težavo premagali in ljudje se bodo privadili ter naučili pesmi, tako da bo iz vsakega grla donela pesem v čast božjo. Nekateri, ki so proti ljudskemu petju in jim

Gospodarski pomen južne Koroške

(Nadaljevanje s 6. strani.)

je 31 ‰ koroških gozdov, ki tvorijo izdatno zalogo lesa. Gozdovi na Zgornjem Koroškem so izsekani.«

K temu bi bilo pripomniti, da so gozdovi v Južni Koroški deloma last gospode, grofa Turna v Pliberku in v Železni Kapli, barona Heldorfa v velikovškem okraju in v Bistrici, kneza Lichtensteina v Rožku in gospode Wittgenstein v Borovljah. Lete gozdove so gospodarsko pravilno izkoriščali, kmečki gozdovi so pa tudi na Južnem Koroškem izsekani. Bojimo se pa, da vse te številke niso tako nedolžne, kakor izgledajo. Pred petdesetimi leti so pravili, da so slovensko pokrajino iz narodnostnih razlogov dali v višjo kulturno stopnjo in so jo višje obdajali kakor pa nemško. Danes pa se bojimo, da naš pridelek precenjujejo z namenom, da naložijo višjo oddajo prideka Slovincu, ki za seboj nima stranke, ki bi ga zadosti varovala.

V naši dobi je skoraj vsa obrt elektrificirana, mesta in kmetje uporabljajo elek-

ni vseh, so se v nedeljo lahko prepričali, da je ljudsko petje lepo, zlasti kdor je bil pri birmi na Obirskem, kjer je vsa cerkev prepevala. Upajmo, da se bodo tudi ti spreobrnili in pomagali, tako da bo v cerkvi vsa fara kakor ena hiša.

GOSELNA VAS

Kot dobrovski farani smo se tudi mi v nedeljo veselili velike cerkvene slovesnosti, ki smo jo obhajali v farni cerkvi, kjer je bila sv. birma. Ker so se od naš škof peljali na Obirsko, zato so se morali peljati skozi našo vas in se v naši vasi posloviti od naše fare. Zato smo sredi vasi postavili lep slavolok s slovenskim napisom. Pa na veliko začudenje smo v nedeljo zjutraj opazili, da je napis strgan. Še bolj pa smo se začudili potem, ko smo zvedeli za imena tistih, ki so to naredili. Zanimi nas le to, ali bodo tudi o tem dogodku poročali po brezžični pošti v daljni svet kot o novem zločinu, ki se je izvršil nad Slovenci na Koroškem. A potem naj vedo, da bomo svetu tudi mi postregli z imeni, kdo pri nas dela take zločine.

Od škofa smo se pa tudi brez napisa lepo poslovili. Počastili so nas celo s svojim obiskom v naši ljubki cerkvi. Prav veselili in zadovoljni so se odpeljali od nas v planinski raj tja gor pod Obir.

ČEVLJI ZA BIRMO

Meseca maja so bile birme v Apačah, v Št. Vidu, v Vogrčah, v Doberli vasi in na Obirskem. Za birmo je treba seveda otroke obleči in bosih tudi ni mogoče voditi pred škofa. Ljudje so pri oblasteh prosili za nakaznice za čevlje. Dobili so jih, ali v Velikovu ni bilo mogoče dobiti čevljev, katere izdajajo šele sedaj, ko so birme minule. Ali je to nemarnost, ali je slab namen? Dajte čevljarjem usnje in možnost, da kaj zaslužijo, pa bodo obuvalo pripravili. In še nekaj: Nekaj posestnik je šel ta teden v Velikovec po čevlje. Čevlji za fantka štev. 35 stanejo 35 šilingov. Ko je posestnik godrnjal, ga je prodajalec tolažil, da bodo čez mesec ljudje dajali za takšne čevlje sto šilingov.

trično luč in velik del kmečkih strojev je na električni pogon.

Potem je:	v vsej Koroški:
a) še proste moči	400.000 KS
b) izkoriščene moči	140.000 KS
v Južni Koroški	
a) še proste moči	207.000 KS 52 ‰
b) izkoriščene moči	107.000 KS 77 ‰

Iz navedenih števil je razviden velik pomen Južne Koroške. Treba pa je postaviti par vprašanj: Ali ni vse že petdeset let sem usmerjeno bolj na germanizacijo te pokrajine, ne pa, da jo gospodarsko dvignejo? Kako je mogoče, da so slovensko ljudstvo tako nesmiselno šteli, kot da ga ni, kot da umira kakor Indijane v Severni Ameriki. Kako je bilo mogoče, da Slovenci tod nimajo nobene popolne slovenske ljudske šole, ne obrtne šole? Kako da Slovenci doslej niso mogli dobiti vsaj nekoliko primerne števila poslancev, ki bi ščitili in zagovarjali njihove pravice? Kako pride, da ta narod, ki je tako delaven in skromen, nima skoraj nobene inteligence? Na to naj nam odkrito in pošteno odgovorijo!

smejan in ljudje so pravili, da ne zna biti siten in hud. Drejče ga je imel zelo rad, ker je znal lepo pripovedovati iz zgodb svetega pisma, pa tudi o drugih zanimivih stvareh je vedel toliko lepega in zanimivega povedati. Posebno o raznih gozdnih živalih. Seveda, saj je bil kaplan Jernej navdušen lovec, kakršnega pred njim in za njim ni bilo v veliki podgradiški fari. To je bilo veselo, ko so gospod povedali kakšno o zajčkih in lisicah; razburljivo pa, da je dih zastajal, kadar so omenili medveda in pristavili, kako so se s kosmatincem srečali!

»Ali imate Drejčeta doma?«

»Nekje že mora biti fant. Drejče! Drejčeee!«

»Kar pustite ga. Saj ni da bi moral biti zraven.«

»Kaj bi ne stopili malo v hišo? Našega ni doma, a žal mu bo, ko bo prišel s polja in zvedel, da ste bili pri nas. Ali naj pošljem ponj?«

Rakarica je bila vajena občevanja z duhovniki. Zato ni bila nič v zadregi.

Šele ko je duhovnik kar naravnost povedal, da bi rad, če bi njihov Drejče začel ministrirati, se je materi beseda zataknila.

A vsak odpor je bil zaman! Gospod Jernej je prišel na dan z načrti, ki otajajo in zmehčajo še tako uporniško srce sleherne slovenske kmečke matere. Kako ne bi mogli zlomiti odpora Rakarjeve matere!

»Z mojim stanovskim drugom gospodom Karlom sva se o vašem Drejčetu že večkrat menila, da bi ga poslali v šole. Seveda bo ta stvar godna šele čez nekaj let, ko bo dečko dovršil vsaj štiri razrede ljudske šole in bo zadosti star. Nadarjen je in lepo se obnaša.«

Premolknil je za nekaj hipov in opazoval Rakarico, ki je od ganotja lovila sapo.

»Kaj bi ne bilo lepo, če bi vaš Drejče nekoč novo mašo zapel v Podgradišću?«

Materino lice se je raztegnilo v blažen smehljaj.

»Ljubezen do duhovniškega poklica se pa začneja s službo mašnega strežnika. Drejče je sicer še majhen, a zgodaj se mora začeti pripravljati, kdor hoče potem vse življenje Bogu služiti.«

Za Rakarjevo mater ni bilo več ugovora. Oči so ji zalile solze in preden je prišla prav k sebi, se je kaplan Jernej poslovil.

Zvečer istega dne je bilo pri Rakarjevih že vse soglasno urejeno. Določeno je bilo tudi, kdaj gresta oče in Drejče k mežnarju Janezu zavoljo dokončnega zmenka.

Da bo Drejče postal ministrant, je bilo tedaj gotovo ko amen v očenahu.

In res je postal Rakarjev Drejče ministrant, a Rakarjeva mati niso dočakali dneva, ko je sinko prvič nameril korak v latinske šole. Zavrtna bolezen jim je dve leti pozneje pretrgala nit življenja.

*

Ko sta z očetom prišla k mežnarju Janezu, je ta že vedel za novega ministranta. Kaplan Jernej mu je povedal. Z Rakarjem se je mežnar dobro poznal, saj je bil Rakar cerkveni ključar in je kot tak predstavljal z mežnarjem in duhovščino cerkveno predstojništvo podgradiške župnije.

Vendar je vkljub vsej naklonjenosti pri mežnarju zmagal službeno stališče, ki ne sme poznati prednosti.

»Ali že znaš kaj latinskih molitvic?« je povsem uradno vprašal Drejčeta. »To niso mačje solze. Tu imaš knjižico. Glej, da je ne raztrgaš! Tako mi moraš vrniti,

kakršno dobiš. V enem tednu moraš vse molitvice znati kot očenaš. Si razumel?«

Nato se je prijazno obrnil na Rakarja ter začel z njim neslužbene pomenke.

Drejče se je z Ivanino pomočjo pridno učil čudovitih besed iz bukvic.

Predno je bilo tedna konec, jih je gladko znal. Ko se je čez leta v višji gimnaziji pri latinščini spominjal prvega pouka v tem klasičnem jeziku religije in znanstva, ga je vedno obšel najprej prijeten, koj nato pa neprijeten občutek. Zmeraj se je namreč domislil prvega izpita pri mežnarju Janezu.

To ni bila nikaka lahka reč! Mežnar je bil oster, kot nabrušen nož. Ko bi bili učitelj in profesorji taki, kam bi ubogi študentje prišli! Komaj kateri bi videl osmo.

Le premislite! Drejče je bil sredi konfiteorja (vse je bilo v bukvicah pisano tako kot se izgovarja), pa ga mežnar ustavi:

»Kako si se pa to naučil? Saj ne izgovarjaš prav! Kot bi kole lomil... Še enkrat: sánktis apóstolis Petro et Páulo...«

Drejče se je zmedel. Zameglilo se mu je pred očmi, kakor bi mu nekdo s črno ruto zakril knjižico, iz katere je bral. In se je ustavilo.

»Vidiš, da ne znaš!« se je jezil mežnar Janez.

»Doma sem znal gladko«, je iztisnil iz grla Drejče.

Začel je konfiteor spet od začetka in je potem molitvice srečno zmolił do konca.

»Slabo je, pa naj bo v božjem imenu! Saj se boš še sproti učil, ko boš za malega ministranta.«

Potlej je Drejčetu vse natanko razložil, kdaj mora vsako jutro priti, kako se

obnašati v žagradu in kako v cerkvi in vse ostalo, kar je bilo za prvo silo potrebno vedeti.

Izpit je bil torej srečno opravljen. O, koliko jih je Drejče pozneje v življenju še polagal in položil, pa še danes ni pozabil na onega v podgradiški mežnariji.

Redno je potem hodil vsako jutro v farno cerkev v Podgradišću, ob lepem in ob grdem vremenu. Po nekaj mesecih je ponižno stopil k mežnarju.

»Zdaj sem se pa že naučil. Vse znam od začetka do konca, kar je treba napraviti ministrantu pri maši. Ali bom zdaj lahko za velikega?«

Mežnar ga je prebodel z očmi, da je pri priči videl, koliko je ura bila.

»Ti boš mene učil, kdaj se novinec nauči vse strežniške službe?! Še dolgo ne boš za velikega, moj dragi! To niso mačje solze.«

In je Drejče odsihmal z drobnou nejevoljo v srcu še naprej stregel za malega. Kaj hočeš, če pa ne moreš stvari niti za las spremeniti! Čutil je, kako s predstojniško strogostjo gledajo na njegove kretanje stari ministranti, Ječmenovčev in Andrejčkov. Vendar je bila nekje na dnu duše skrita sladka zavest: čez nekaj časa boš tudi ti za velikega!

Res je prišel tudi ta zaželjeni slovesni trenutek tisti dan, ko je pri mežnarju Janezu ustaljena učna doba pretekla.

Nekaj malega prej se je pa dogodilo, kar je spodaj popisano.

*

Cerkev pri Šent Pavlu je lepa podružnična cerkev obširne podgradiške župnije, ki ima vsega dvajset podružnic. Zato je

(Dalje prihodnjic.)

RADIO CELOVEC

PRIBINA IN KOCELJ

Nemci so že davno imeli načrt utrditi svojo oblast na ozemlju, ki se jim je zdelo važno za njihove politične namene. Tako so že njihovi predniki Franki upravno delili ozemlje s temi cilji.

Tako v 9. stoletju že skušajo Franki urediti važni prostor Podonavja in Panonije na način, ki bi jim služil v vojaško-obrambne svrhe. Ker so pa bili naseljeni na tem ozemlju Slovenci, ki so bili seveda malo zanesljivi Frankom, so pričeli takoj s širokopotezno nemško kolonizacijo. Že po letu 828 prične z vso silo načrtno naseljevanje Nemcev na slovensko ozemlje. Frankovski prefekti, mejni in ostali grofje, bavarski cerkveni knezi (med zadnjimi predvsem solnograški nadškof in passavski škof) so prvi voditelji nemških kolonistov na vzhod. Bavarske cerkve prejemajo ogromne površine zemlje, ki jih jim kralj podeljuje od svojega obsežnega kronskega imetja. Salzburška nadškofija, škofije passavska, brižinska in regensburška, samostani v Kremsmünstru, Alteichu in Mattsee-ju so med prvimi prejemniki. V cerkvenoupravnem oziru je ozemlje razdeljeno med solnograškega metropolita in passavskega škofa. Do rečice Spratz v Zgornji Panoniji se je raztezalo solnograško cerkveno območje, odtod do Anize na zapadu pa passavsko.

Oblast slovenskega kneza Pribine v Spodnji Panoniji je v zvezi z nemškim naseljevanjem na vzhodu. Pribina je imel posest na današnjih slovaških tleh okoli Nitre, bil je torej verjetno Slovak po rodu. Za časa moravskega kneza Mojmirja se je v moravske in slovaške kraje začela od frankovske strani širiti po malem že krščanska vera. Tako se je zgodilo, da je še pred Pribinovim krstom posvetil na njegovi zemlji v Nitri solnograški nadškof Adalram (umrl 836) cerkev, ki je prva krščanska cerkev na današnjih češko-slovaških tleh, o kateri imamo poročilo.

Pregnan od moravskega kneza Mojmirja je zbežal Pribina iz Moravske preko Donave k Ratbodu, takratnemu prefektu na vzhodu. Ratbod ga je predstavil bavarskemu (od leta 833. vzhodnofrankovskemu) kralju Ludviku, na čigar zapoved je bil Pribina krščen. Frankovski kralj smatra Pribino poslej kot nekakega vazala in ga podredi upravniku na vzhodu, Ratbodu. Mogoče je prav zaradi te podrejenosti prišlo med Pribino in Ratbodom do nesoglasja, zaradi česar je Pribina s sinom Koceljem pobegnil na bolgarsko ozemlje, ki je obsegalo takrat še Srem in del Slavonije, od Bolgarov pa k Ratimiru, ki je bil Bolgarom prijazno razpoložen knez v Posavski Hrvatski. To pa so smatrali Franki že izza obrskih vojev za svoje vplivno področje; pač zato je leta 838. poslal kralj Ludvik prefekta Ratboda nad Ratimira z veliko vojsko in nalogom, pregnati ga iz njegove dežele. Posavska Hrvatska postane na ta način zopet frankovska, Ratimir pa se s svojimi, v kolikor jih niso Nemci pobili, umakne. Med begunci sta bila tudi Pribina in njegov sin Kocelj, ki se iz Ratimirove oblasti odpravita naprej preko Save k Salamonu, ki je bil frankovski grof nekje na današnjih slovenskih ali hrvaških tleh.

Kmalu nato se je Pribina z Ratbodom pomiril in prejel okoli leta 840. od kralja Ludvika v fevd del Spodnje Panonije okoli reke Zale. Ob tej reki, ki teče v jugozapadni konec Blatnega jezera, se je Pribina nastanil, sezidal v gozdu in močvirju utrdbo in začel na vso moč kultivirati in kolonizirati to ozemlje, ki je v obrskih časih pač postalo silno pusto in se zamočvirilo. Pribinov trud je te kraje zopet oživil. Novi naseljenci so Nemci in Slovenci. Prvi so po večini pripadniki bavarskega plemena, drugi pa spadajo v tok, ki je že takoj po obrskih vojnah začel iz Karantanije naseljevati panonska tla. Nemški pritok je bil neprimerno močnejši od slovenskega. Od 36 krajevnih imen, ki se sredi 9. stoletja imenujejo v Pribinovi Spodnji Panoniji, je le največ 8 slovenskih, 23 je nemških in 5 imen je drugega izvora. Pribinova utrdba in prestolnica se je imenovala Blatni grad ali Blatograd, ker je bila sezidana sredi blata ali močvirja. Isto pove nemški naziv Mosaburg, kakor so Nemci začeli imenovati Pribinovo prestolnico, oziroma latinski naziv Urbs paludarum. Bližnje jezero so Slovani po močvirju ali blatu imenovali Blatno jezero, odtod madžarski Balaton. Blatograd je iskati tam, kjer stoji danes nad zamočvirjeno nižino okoli spodnje Zale na nizki terasi kraj Zalavar. Sodobni njegov opis se glasi: »Zelo utrjen grad, ki se imenuje Blatni, kajti kraj je utrjen z neprodinim blatom in nudi prihajajočim zelo težaven dohod.«

Pribina se je v frankovski službi odlično izkazal. S kultivacijo zemlje in priteg-

govori po časopisu

nitvijo kolonistov je utrdil frankovsko moč na vzhodu in si tako stekel velike zasluge za državo. Plačilo ni izostalo. Leta 846. prejme od kralja Ludvika kar 100 kmetij tik reke »Valchau«, ki jo je iskati okoli Blatnega jezera. Glavna nagrada pa sledi leto za tem. Dne 12. oktobra 847. leta je prejel Pribina v Regensburgu od kralja Ludvika v last vse, kar je imel poprej kot fevd, izvzeto je le ono, kar je pripadalo solnograški cerkvi. S tem aktom je Pribina obenem povzdignjen v mejnega grofa spodnjepanonskega. Meje njegove krajine gredo na jugu prejkone do razvodja med Dravinjo in Savinjo, dalje po Dravi, preskočijo nato na Savo, tako da obsežejo še Srem, tečejo na vzhodni strani nekaj časa ob Donavi in od te v črti, ki se vije nekako od Mohača do Spodnje Rabe, zapuste to reko s črto, ki teče južno od ogrskega Subotišča, in obsežejo na zapadu še ozemlje ob srednji Muri in Dravi. Ogromno ozemlje torej, ki sega od dravskih sotesk med Pohorjem in Kozjakom na zapadu pa do bolgarskih meja ob Donavi in v Sremu na vzhodu, od Rabe na severu pa do Drave na jugu. Dokaz obenem, v koliki meri so Nemci zaupali slovenskemu knezu.

(Dalje prihodnjič.)

Mnenje poljedelskega delavca

V vašem listu ste priobčili dolgo vrsto člankov o begu kmečke mladine v mesta. V zadnjem času pa smo slišali mnogo vabljenih besed za delo na kmetih. Ker me je stvar zanimala, posebno še, ker bi rad našel resnični vzrok za beg z dežele, sem poiskal nekaj poljedelskih delavcev in se z njimi razgovarjal o njihovem socialnem položaju.

Neki Milan K. iz okolice Beljaka mi je pripovedoval: »Čudno se vam zdi, da ne ostanejo hlapci na kmetih, pa je to lahko razumljivo. Poglejte! Delavec v industriji in obrti, čeprav le malokdaj težje dela kot mi, ima sorazmerno precej višjo plačo

in dodatno živilsko nakaznico; ima zdravnik in zaščito delovnega urada in še prost je, ko opravi svoje ure. Pri nas je drugače. Še pred soncem vstajati, delati ves dan, leči pa šele, ko je že trda tema. Hrana res ni slaba, če je kmet dober in ceni ter upošteva delo, a prost nisi skoraj nikdar. Za svoje delo dobiš en šiling ali kvečjemu eden in pol dnevno, kar da mesečno 30 do 50 šilingov in v najboljšem primeru 10 grošev na uro. Kaj mislite, ali so gospodje, ki pišejo o lepoti kmečkega dela in vabijo ljudi iz mesta na deželo, kdaj pomislili, da mora imeti tudi kmečki delavec obleko, perilo in obutev? Verjetno ne, kajti če bi mislili tudi na to, bi bilo vsaj v sedanjih časih, ko je v mestih hrana slaba, dovolj delovnih moči na posestvih. Rad bi tudi vedel, kdo določuje naše plače. Takega gospoda bi pustil le en mesec živeti s 30 šilingi.«

Vidite g. urednik, taka je zadeva. Vi, ki ste v mestu in veliko več veste kot mi, bi lahko objavili v časopisju, kake pravice imajo poljedelski delavci. Kot sami vidite, so sedanje razmere nevzdržne.

Radio Celovec

Nedelja, 25. maja:

7.25: Nedeljsko jutro.

18.15: Polurna oddaja.

20.15: Pogled v naš kulturni zaklad.

Ponedeljek, 26. maja:

7.10: Predavanje za matere.

20.15: Poročila.

Torek, 27. maja:

7.10: Zgodovinsko predavanje.

20.15: Poročila.

Sreda, 28. maja:

7.10: Aktualni komentarji.

20.15: Poročila.

Četrtek, 29. maja:

7.10: Glasba.

19.30: Polurna oddaja

20.15: Poročila.

Petek, 30. maja:

7.10: Slovstveno predavanje.

20.15: Poročila.

Sobota, 31. maja:

7.10: Literarno predavanje.

20.15: Poročila.

Kaj bo prinesel slovenski radio ta teden?

V nedeljo zjutraj bomo zbudili naše poslušalce s pestro glasbo. Predvsem pa Vas opozarjamo na večerno polurno oddajo, v kateri bo pela gospodična Klemenčičeva ob spremljavi klavirja. Po tej oddaji pa, kakor navadno ob nedeljah, pogledamo v našo kulturno zakladnico.

V ponedeljek zjutraj bomo nadaljevali s predavanjem za matere. Na to oddajo opozarjamo predvsem vse starše, ker je snov zelo zanimiva in poučna.

V torek, pri zgodovinskem predavanju, boste slišali o koncu frankovskega gospodarstva v Panoniji in Karantaniji.

V sredo zjutraj poslušajte aktualne komentarje.

Naše cenjene poslušalce opozarjamo na polurno oddajo v četrtek zvečer, ko bodo lahko slišali premijero sonate romunskega skladatelja prof. Ouciula. Ta skladba je zelo znana v Romuniji, vendar pa bo v našem radiu prvič na sporedu izven mej držav domovine.

V petek bomo posvetili naše slovstveno predavanje koroškemu literatu Matiji Ahaclu. V soboto pa boste poslušali nadaljevanje naših literarnih predavanj in sicer bomo govorili o razsvetljenstvu. Upamo, da bodo naši poslušalci tudi s tem tedenskim sporedom zadovoljni.

Naj bo to nova demokracija?

Zadnje čase je prišlo na našo upravo nekaj pisem, v katerih nas naročniki sprašujejo, če je mogoče, da jim ustavimo pošiljanje „Koroške kronike“ in jo zadržimo v upravi, dokler je ne bodo prišli sami iskat, ker je oni ne smejo več naročevati. Vzrok temu nam je dobro znan. Prizadetim naročnikom sporočamo, da jim bomo „Koroško kroniko“ rade volje shranili, dokler ne pridejo sami po njo. Če bodo gotove osebe našim naročnikom še nadalje grozile z vsem mogočim in nemogočim besedičenjem, bomo pričeli objavljati imena teh nasilnežev. Doba diktature je za nami, zato ne bomo trpeli, da bi se ljudi sililo v nekaj, česar sami nočejo.

Uprava „Koroške kronike“.

MALE OGLASI

Sprejem služkinjo, vajeno vsega kmečkega dela na majhno posestvo. — Naslov: Maks Kričej, čevlj. mojster, Dobeinitz 12, pošta Hodiše (Keutschach a/See). 382

36-letni posestnik in obrtnik želi v svrhu ženitve spoznati pošteno kmečko dekle od 28 do 35 let. — Pogoji: dobra gospodinja. Prednost imajo hčerke gostilničarjev ali mesarjev. Ločenke so izključene. Ponudbe na upravo lista, pod „Srečen zakon“. 392

Izredni občni zbor

Hranilnice in posojilnice v Glinjah. Občni zbor bo 1. junija 1947 pri Cingelcu na Trati ob 15. uri s sledečim dnevnim redom:

1. Volitev novega odbora.
2. Slučajnosti.

K obilni udeležbi vabi načelstvo.

Posojilnica v Glinjah — načelstvo.

Kmetovalci pozor!!!

Mline za mak (Schrottmühlen), mline za mak (Mohnmühlen), mline za luščenje koruze (Maisrebler), klepalne stroje (Dengelapparate), žitne čistilnice (Getreideputzmühlen) in tudi druge poljedelske stroje lahko dobite pri trgovskem zastopniku

Max Traun, Pliberk

BLEIBURG - SCHLOSS, Postfach 10.

388

Kupim motorno kolo

v brezhibnem stanju (200 — 300 ccm) in fotografski aparat Leica. Plačam dobro. — Ponudbe poslati na upravo „Koroške kronike“ Celovec, Fuderstraße 1, pod „Foto“. 391

ČEVLJARSKI MOJSTER

Slovenec, se želi naseliti v slovenskem delu Koroške. V najem vzame tudi že opuščeno čevljarstvo s hišico ali pa stanovanje za dve osebi.

Ponudbe na upravo pod: Mojster, zmožen vseh čevljarških del. 384

Jurist

s sodno in upravno prakso, z znanjem obeh deželnih jezikov, želi sprejeti primerno službo.

Naslov v upravi lista. 385

Mlad Slovenec

mehanic, star 23 let, želi v svrhu ženitve spoznati Slovenko v starosti od 18 do 22 let, čiste preteklosti in dobrega srca. Slika zaželeno in bo na željo vrnjena.

Ponudbe pod „Prva ljubezen“. 389

Oglasi v „Koroški kroniki“ prinesejo uspeh

Če iščete službo, delavce in nameščence ali če hočete kaj prodati ali kupiti, dati ali vzeti v najem, zamenjati ali vzeti posojilo, če želite spoznati življensko družico ali pa si dopisovati, za vse sprejema uprava lista oglase po oglasni tarifi. Plačate lahko tudi šele po objavi v listu. Oglase sprejema

Uprava „KOROŠKE KRONIKE“, Celovec Funderstraße 1

FURNIRJE

hrast, jesen, topol, afrikansko koo, mahagonij, masmreko, macesen, limbo, bukev, jelšo, javor, hruško, kasar, palisander, oreh in ostale notranje in zunanje furnirje prodaja brez nakaznic

Franc Schnabl, Celovec, Gartengasse 37

(v bližini „Volkstino“), tel. 39-9-17 in 27-30. 383